ПРОСПЕР МЕРИМЕ
КАРМЕН

Превод от френски: Огнян Бранков, 1976

chitanka.info

Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστίν, ἔχει δ’ ἀγαθὰς δύο ὥρας. Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

Παλλάδας[1]

I

Винаги съм подозирал географите, че не знаят какво говорят, когато поставят бойното поле край Мунда[2] в областта на бастулипените[3] близо до днешната Монда, на около две мили северно от град Марбела. Съгласно някои мои изводи от анонимния текст на Bellum Hispaniense[4] и според сведенията, които събрах в прекрасната библиотека на дук д'Осуна[5], предполагах, че трябваше да потърся в околностите на Монтиля онова паметно място, където Цезар за последен път заложил всичко на една карта срещу защитниците на републиката. Намирах се в Андалусия в началото на есента на 1830 година и предприех доста продължителна обиколка, за да разсея останалите все още у мен съмнения. Надявам се, че изследването, което ще публикувам скоро, ще премахне и последните съмнения в умовете на всички добросъвестни археолози. Но докато чакам трудът ми да разреши най-сетне географския проблем, който държи в неведение научния свят на Европа, искам да ви разкажа една малка случка; тя с нищо не предрешава интересния въпрос за местоположението на Мунда.

Наех в Кордова водач и два коня и потеглих на път с Коментариите на Цезар и с няколко ризи, които съставяха целият ми багаж. Един ден, както се скитах по високата част на Каченската равнина, смазан от умора, умиращ от жажда, опален от лъчите на жаркото като разтопено олово слънце и от все сърце пращах по дяволите Цезар и синовете на Помпей, забелязах доста далеч от пътеката, по която вървях, малка зелена поляна, изпъстрена с тръстика и камъш. Това ми подсказа близостта на извор. И наистина щом се приближих, видях, че така наречената полянка е тресавище, където се губеше едно поточе, което, изглежда, извираше в тесния проход между две високи възвишения на Сиера де Кабра. Реших, че ако се изкача покрай потока, ще открия по-прясна вода с по-малко пиявици и жаби, а може би и сенчица сред скалите. В началото на прохода конят ми изцвили и веднага му отвърна друг кон, който не виждах. Едва бях

направил стотина крачки, когато проходът се разшири внезапно и пред очите ми се откри нещо като естествен амфитеатър, съвсем засенчен от високия склон, който го заобикаляше. Невъзможно бе да се намери друго място, което да обещава на пътника по-приятна почивка. В подножието на отвесни скали водата бликаше с клокочене и падаше в малък басейн, чието дъно бе постлано с бял като сняг пясък. Пет-шест красиви зелени дъба, на завет от вятъра и постоянно освежавани от извора, се извисяваха край бреговете му и го засенчваха с гъстите си корони; най-сетне около него се разстилаше нежна лъскава трева. Тя предлагаше постеля, по-добра, от която човек не би намерил в никой хан на десет мили околовръст.

Не на мен се падаше честта да открия това тъй хубаво място. Там вече се бе настанил един човек и той без съмнение е спял, когато навлязох в прохода. Събуден от цвиленето, той бе станал и стоеше до своя кон, който беше използувал случая да се напасе хубаво с тревата наоколо.

Беше млад здравеняк, среден на ръст, но як на вид, с мрачен и горд поглед. Цветът на лицето му вероятно е бил хубав, но под въздействие на слънцето беше станал по-тъмен и от косите му. С едната си ръка държеше юздите на коня, а в другата — къса медна пушка. Да си призная, отначало оръжието и дивият изглед на неговия притежател ме стреснаха малко, но аз вече не вярвах в крадци, защото са ми разправяли много за тях, а досега не бях срещнал нито един. Виждал съм толкова честни селяни да отиват на пазар въоръжени до зъби, че видът на едно огнестрелно оръжие не ми даваше право да се съмнявам в порядъчността на непознатия. „Освен това — казах си аз — за какво са му моите ризи и елзевирското издание[6] на Коментариите?“ Поздравих дружелюбно човека с пушката и го попитах усмихнато дали не съм смутил съня му. Той ме измери мълчаливо от глава до пети и после, като че ли доволен от огледа, изгледа със същото внимание и моя водач, който се приближаваше. Видях, че водачът пребледня и се спря видимо ужасен. „Лоша среща!“ — казах си аз. Но благоразумието веднага ме посъветва да не издавам безпокойствието си. Скочих от коня, казах на водача да разюзди конете и като приклекнах до брега на извора, потопих в него глава и ръце; после се напих добре с вода, легнал по корем както лошите войници на Гедеон[7].

В същото време не изпусках из очи моя водач и непознатия. Спътникът ми се приближаваше доста неохотно; но непознатият, изглежда, нямаше лоши намерения спрямо нас, защото бе пуснал коня си, а пушката, която държеше вдигната, сега сочеше земята. Реших да не обръщам внимание на пренебрежението, с което се отнесоха към собствената ми личност, изтегнах се на тревата и непринудено запитах човека с пушката дали има огниво в себе си. Същевременно извадих табакера с пури. Все още безмълвен, той порови из джоба си, извади огниво и побърза да ми даде огън. Очевидно се очовечаваше, защото седна срещу мен, но все още не изпускаше оръжието. Запалих пурата, избрах най-хубавата от останалите и го запитах дали пуши.

— Да, господине — отвърна той.

Това бяха първите думи, които произнесе, и аз забелязах, че не изговаря S по андалуски[8], от което заключих, че е пътник като мен, но едва ли археолог.

— Ето тази е добра — казах аз, като му предложих една истинска хаванска регалия.

Той кимна леко с глава, припали от моята пура, благодари с ново кимване и запуши с видима наслада.

— Ах — възкликна той, като бавно изпусна първото кълбо дим през устата и ноздрите, — колко отдавна не съм пушил!

В Испания една предложена и приета пура е знак на гостоприемство, така както в Ориента поднасянето на хляб и сол. Моят човек се оказа по-разговорчив, отколкото очаквах. Но въпреки че се представи за жител на партидо[9] де Монтиля, той, изглежда, слабо познаваше страната. Не знаеше името на очарователната долина, където се намирахме; не можа да назове никое село в околността; най-сетне, когато го запитах дали не е виждал наоколо разрушени стени, широки керемиди с ръбове, изваяни камъни, той призна, че никога не обръщал внимание на подобни неща. Но за сметка на това се показа добър познавач на коне. Разкритикува моя, което не беше много трудно, после проследи родословието на своя, произлязъл от прочутия конезавод в Кордова, едно наистина благородно животно, издръжливо на умора, което, както твърдеше притежателят му, един ден изминало тридесет мили в галоп и тръс. Посред тирадата си непознатият спря неочаквано, сякаш изненадан и разсърден, че е казал прекалено много неща.

— Работата беше там, че бързах да отида в Кордова — поде той с известно притеснение, — трябваше да ходатайствувам пред съдиите за едно дело…

Докато говореше, той гледаше моя водач Антонио, който сведе очи.

Сянката и изворът така ме очароваха, че аз си спомних за чудесната шунка, която моите приятели в Монтиля бяха поставили в дисагите на водача ми. Наредих му да я донесе и поканих чужденеца да вземе участие в импровизираната закуска. Това, че не беше пушил отдавна, ме накара да мисля, че не беше и ял поне от четиридесет и осем часа. Поглъщаше храната като изгладнял вълк. Явно срещата ни е била като провидение за клетия човечец. Ала моят водач ядеше малко, пиеше още по-малко и никак не говореше, въпреки че от началото на пътуването ни се прояви като безподобен бъбривец. Очевидно присъствието на госта ни го притесняваше и двамата явно изпитваха един към друг някакво недоверие, чиято причина не можех да отгатна.

Последните трохи от хляба и шунката бяха сече изчезнали; изпушихме още по една пура. Наредих на водача да постави юздите на конете и тъкмо се готвел да се простя с новия си приятел, когато той ме попита къде смятам да прекарам нощта.

Преди да забележа знака, който ми напрани Антонио, аз вече отговорих, че отивам към вента[10] дел Куерво.

— Лошо място за човек като вас, господине. Аз също отивам там и ако ми позволите да ви придружа, ще пътуваме заедно.

— На драго сърце — казах аз.

Моят водач, който придържаше стремето, докато се качвах на коня, ми направи нов знак с очи. В отговор свих рамене, за да го убедя, че съм съвършено спокоен и ние потеглихме.

Тайнствените знаци на Антонио, неговото безпокойство, някои реплики, които непознатият изпусна неволно, особено разказът за извървените от коня му тридесет мили и малко вероятното обяснение за тях, бяха оформили мнението ми за моя спътник. Не се съмнявах, че имам работа с някой контрабандист, а може би и крадец; но какво от това? Познавах добре испанския характер и бях уверен, че няма защо да се страхувам от човек, който беше ял и пушил с мен. Неговото присъствие беше даже сигурна защита срещу всяка лоша среща. При това с удоволствие бих узнал какво представлява един разбойник. Тях

човек не среща всеки ден и има някаква прелест в чувството, че се намираш до такова опасно същество, особено когато то е кротко и опитомено.

Надявах се да предразположа постепенно непознатия към откровение и въпреки смиганията на водача ми поведох разговор за разбойниците по пътищата. Не ще и дума, че говорех за тях с уважение. По това време в Андалусия се подвизаваше един прочут бандит, наречен Хосе-Мария, чиито подвизи се носеха от уста на уста. „Ами ако до мен е самият Хосе-Мария?“ — мислех си аз.

Разказах всички истории, които знаех за този герой и които всъщност го величаеха, и изказах възхищението си от неговата храброст и великодушие.

— Хосе-Мария е само един негодник — каза студено чужденецът.

„Самоосъжда ли се, или си придава излишна скромност?“ — запитах се мислено аз, понеже колкото повече се вглеждах в спътника си, толкова повече откривах в него белезите на Хосе-Мария, които бяха описани по афишите, залепени по вратите на повечето андалуски градове. „Да, това е само той… Руси коси, сини очи, голяма уста, хубави зъби, малки ръце, тънка риза, кадифен жакет със сребърни копчета, гетри от бяла кожа, червеникав кон… Никакво съмнение! Но да уважим неговото инкогнито.“

Пристигнахме в странноприемницата. Тя беше такава, каквато той ми я описа, тоест една от най-лошите, които съм срещал. Една голяма стая служеше за кухня, трапезария и спалня. Върху плосък камък сред стаята гореше огън и димът излизаше през пробита в покрива дупка или по-скоро се спираше там, като образуваше облак на няколко стъпки от пода. На земята покрай стените бяха проснати пет-шест стари покривала за мулета — това бяха леглата за пътниците. На двадесет крачки от къщата или по-точно от единствената стая, която току-що описах, се издигаше нещо като навес, предназначен за конюшня. В тази прелестна обител нямаше други човешки същества, поне за момента, освен една бабичка и едно момиченце на десет или дванадесет години; и двете бяха черни като сажди и облечени в отвратителни дрипи. „Ето всичко, което е останало — си казах — от населението на древната Мунда Бетика[11]! О, Цезаре, О, Секстус

Помпее! Как бихте се изненадали, ако се върнехте отново на този свят!“

Като зърна спътника ми, бабата изпусна неволно учуден възглас:

— А! Сеньор дон Хосе! — извика тя.

Дон Хосе се намръщи и вдигна ръка с повелителен жест, който прекъсна веднага бабата. Аз се обърнах към моя водач и с незабележим знак му дадох да разбере, че повече няма какво да ми обяснява с какъв човек щях да прекарам нощта. Вечерята се оказа по-добра, отколкото очаквах. На малка масичка, висока една стъпка, ни поднесоха фрикасе от стар петел, подправен с ориз и лютиви пиперки, после чушки в зехтин и най-сетне — гаспачо, вид салата от чушки. Трите ястия, подправени по такъв начин, ни принуждаваха да прибягваме често до меха с монтилско вино, което се оказа превъзходно. След вечерята аз съзрях една мандолина, закачена на стената — в Испания навсякъде има мандолини, — и попитах момиченцето, което ни прислужваше, дали може да свири на нея.

— Не — отвърна то, — но дон Хосе свири така хубаво!

— Бъдете добър — обърнах се към него да ми изпеете нещо; — страстно обичам вашата народна музика.

— Нищо не мога да откажа на един толкова любезен господин, който ме черпи с такива великолепни пури — извика дон Хосе във весело настроение.

Той поиска мандолината и пя, като си акомпаниираше. Гласът му беше груб, но приятен, мелодията — странна и меланхолична; колкото до текста, не схванах нито дума.

— Ако не се лъжа — казах аз, — това, което изпяхте, не беше испанска песен. Прилича на zorzicos[12], които съм слушал в Провинциите[13], и думите трябва да са на баски език.

— Да — отвърна дон Хосе мрачно.

Той остави мандолината на земята, скръсти ръце и се загледа в гаснещия огън с особен израз на тъга. Лицето му, осветено от поставената на малката масичка лампа, беше едновременно благородно и сурово и ми напомняше Сатаната на Милтън[14]. Може би като него моят спътник мислеше за изоставения си дом и за изгнанието, което сам си бе навлякъл. Опитах се да съживя разговора, но той не отговори, погълнат от тъжните си мисли. Старицата бе легнала вече в един ъгъл на стаята, преграден с обтегнато на въже продупчено

одеяло. Момиченцето я последва в това убежище, запазено за нежния пол. Тогава моят водач се изправи и ме покани да го последвам в конюшнята, но при тези думи дон Хосе сякаш се сепна и го попита грубо къде отива.

— В конюшнята — отговори водачът.

— Какво ще правиш там? Конете имат храна. Легни тук, господинът ще ти позволи.

— Страх ме е, че конят на господина е болен. Бих желал господинът да го види: може би ще каже какво трябва да му направим.

Антонио явно искаше да ми говори насаме. Но аз не желаех да събудя подозрения у дон Хосе и при обстоятелствата, в които се намирахме, счетох за най-умно да му окажа доверие. Затова отвърнах на Антонио, че нищо не разбирам от коне и че ми се спи. Дон Хосе го последва в конюшнята, откъдето се върна след малко сам. Каза ми, че с коня всичко било наред, но моят водач го считал са толкова изнежено животно, че взел да го търка с жакета, за да се изпоти, и смятал да прекара нощта в това приятно занимание. През това време аз се изтегнах върху мулешките чулове, грижливо завит с мантията си, за да не се докосвам до тях. Дон Хосе се извини за дързостта да легне близо до мен и се настани пред вратата. Той не забрави да зареди пушката си и я постави грижливо под дисагите, които му служеха за възглавница. Пожелахме си взаимно лека нощ и след пет минути двамата бяхме вече дълбоко заспали.

Мислех, че съм достатъчно уморен, за да спя в подобно свърталище; но подир един час неприятен сърбеж прекъсна първия ми сън. Щом разбрах причината му, станах, убеден, че е по-добре да прекарам нощта под звездите, отколкото под този негостоприемен покрив. Стъпвайки на пръсти, аз стигнах до вратата, прекрачих леглото на дон Хосе, който спеше като праведник, и успях да изляза от къщата, без да го събудя. До вратата имаше широка дървена скамейка. Изтегнах се на нея и се нагласих как да е, за да прекарам нощта. Щях да затворя за втори път очи, когато ми се стори, че виждан да минават пред мен сенките на човек и на кон, които се движеха безшумно. Надигнах се и разпознах Антонио. Изненадан, че го виждам извън обора, в такъв час, станах и се отправих насреща му. Той ме забеляза и веднага спря.

— Къде е той? — попита Антонио шепнешком.

— Вътре е, спи; не се страхува от дървеници. Но защо извеждате този кон?

Тогава забелязах, че Антонио беше обвил грижливо копитата на животното с дрипите на стара завивка, за да не вдига шум при излизането от навеса.

— За бога, говорете по-тихо! — каза Антонио. — Нима не знаете кой е този човек? Това е Хосе Наваро, най-прочутият бандит на Андалусия. През целия ден ви правих знаци, които не пожелахте да разберете.

— Разбойник или не, какво ме засяга? — отвърнах аз. — Той не ни е обрал и аз бих се обзаложил, че няма такова намерение.

— И така да е, но ще дадат двеста дуката на този, който го издаде. Зная наблизо един пост улани, на миля и половина оттук. Ще доведа няколко юначаги още преди да съмне. Бих взел неговия кон, но той е толкова лош, че никой друг, освен Наваро, не може да се приближи до него.

— Дявол да ви вземе! — казах аз. — Какво зло ви е сторил този нещастник, че искате да го издадете? Впрочем уверен ли сте, че той е бандитът, за когото говорите?

— Съвсем сигурен. Когато ме последва в конюшнята, той ми каза: „Ти май ме позна. Ако кажеш на този добър господин кой съм, ще ти пръсна черепа.“ Останете, господине, останете при него; вие няма защо да се страхувате. Докато мисли, че сме там, няма да заподозре нищо.

Докато говорехме, ние толкова се бяхме отдалечили от къщата, че едва ли можеше да се чуе тропотът на конските копита. Антонио махна в миг дрипите, които ги обвиваха, и се приготви да яхне коня. Опитах се да го задържа с молби и заплахи.

— Беден човек съм, господине — каза той, — двеста дуката не са за изпускане, особено когато трябва да освободиш страната от такава гадина. Но пазете се, ако Наваро се събуди, той ще грабне пушката и тежко ви тогава! За мен е твърде късно да се върна; вие се оправете както знаете.

Хитрецът беше вече на седлото; той пришпори коня и скоро го изгубих из очи в тъмнината.

Бях много ядосан на водача си и доста угрижен. След минута размисъл аз се реших и влязох във вентата. Дон Хосе още спеше,

навярно възстановяваше силите си, изтощен от умора и безсъние през доста неспокойни дни. Трябваше да го разтърся здравата, за да го събудя. Никога не ще забравя свирепия му поглед и жеста, с който той посегна да грабне пушката си; за щастие благоразумно я бях поставил на известно разстояние от постелята му.

— Господине — казах аз, — моля да ме извините, че ви събудих, но искам да ви задам един глупав въпрос: ще ви бъде ли приятно да видите тук половин дузина улани?

Той скочи на крака и ме попита със страшен глас:

— Кой ви каза това?

— Няма значение откъде иде предупреждението, стига да е вярно.

— Вашият водач ме е издал, но ще ми плати за това! Къде е той?

— Не зная… Може би в обора… някой друг ми каза…

— Кой?… Това не може да е старицата…

— Някой, когото не познавам… Но да не говорим повече: имате ли основания да не дочакате войниците, или не? Ако имате, не губете време, ако ли пък не — лека нощ и простете, че ви наруших съня.

— Ах, този водач, този водач! Той ми се стори съмнителен… но… ще му видя сметката. Сбогом, господине! Дано бог ви върне услугата, която ви дължа. Аз не съм толкова лош, колкото ме мислите… да, има в мене нещо, което заслужава състраданието на един порядъчен човек… Сбогом, господине… Съжалявам само за това, че не можах да ви се отплатя.

— В замяна на услугата, която ви направих, обещайте ми, дон Хосе, да не подозирате никого и да не мислите за отмъщение. Вземете няколко пури за из път и на добър час!

И аз му протегнах ръка.

Той я стисна мълчаливо, взе пушката и дисагите и като каза няколко думи на старата на някакво непонятно наречие, изтича към сайванта. След няколко минути чух тропота на коня му из полето.

Колкото до мен, аз легнах отново на пейката, но не можах да заспя. Питах се дали имах право да отърва един крадец, а може би и един убиец от бесилката само защото бях ял с него шунка и ориз по валенсиански. Не бях ли измамил водача си, който стоеше на страната на закона; не го ли изложих на отмъщението на един престъпник? А задълженията на гостоприемството?… „Дивашки предразсъдък — си

казах аз, — сега ще трябва да отговарям за всички престъпления, които бандитът ще извърши“… Но предразсъдък ли е онзи инстинкт на съвестта, който се противопоставя на разума? В деликатното положение, в което се намирах, едва ли щях да се отърва от угризения на съвестта. Все още се колебаех как да оценя нравствеността на постъпката си, когато се появиха шест конника заедно с Антонио, който предпазливо яздеше отзад. Посрещнах ги и казах, че бандитът беше избягал преди повече от два часа. Бабичката, разпитана от ефрейтора, отговори, че познава Наваро, но живее сама и не би посмяла да рискува живота си, като го издаде. Тя добави, че той имал навик, когато идвал при нея, да си отива винаги посред нощ. Аз бях принуден да отида на няколко мили оттук, за да покажа паспорта си и да подпиша декларация пред местния алкаде[15], след което ми се позволи да продължа археологическите си изследвания. Антонио ми беше сърдит; подозираше, че именно аз му бях попречил да спечели двеста дуката. Все пак ние се разделихме като добри приятели в Кордова; аз го възнаградих богато, доколкото позволяваха това моите финанси.

---

[1] „Всяка жена е зло, но два пъти бива добра: на ложето на любовта и на смъртното ложе“ — Епиграфът към новелата е из съчиненията на гръцкия поет Паладас Александрийски, V век от н.е. — Б.пр. ↑

[2] Мунда е древен, град в Испания, край него Цезар разбил през 45 г. пр.н.е. синовете на консула Помпей — Секст и Кней. — Б.пр. ↑

[3] Бастули-пени — древно финикийско племе. — Б.пр. ↑

[4] Bellum Hispaniense — Испанската война. Счита се за част от Коментариите на Цезар, написани от неизвестен офицер от римската армия. — Б.пр. ↑

[5] Дук д’Осуна (1579–1624) — испански обществен деятел и колекционер. — Б.пр. ↑

[6] Елзевирско издание — Елзевир е холандска фамилия на илюстратори и печатари през XVI и XVII век, прочути с красивите си издания. — Б.пр. ↑

[7] Гедеон — пети съдия на евреите, XIII век пр.н.е., победител във войната с племето на мадианитите. Според библейското предание бог му наредил да изпита войниците си преди битката, като ги накара

да пият вода от река Йордан. Тези от тях, които коленичили, за да се напият направо от водата, били изгонени като лоши войници. (Книга на съдиите, VII, 2–7). — Б.пр. ↑

[8] Андалусците произнасят буквата S с придихание, така че я смесват с меката C или Z, които испанците изговарят като английското th. Дори само по думата senor може да се познае андалусецът. — Б.а. ↑

[9] Партидо — окръг. За да придаде по-голям колорит на новелата, Мериме вмъква често испански и цигански изрази. — Б.пр. ↑

[10] Вента — странноприемница, хан. — Б.пр. ↑

[11] Бетика — древното име на Андалусия. — Б.пр. ↑

[12] Zorzicos — национален танц на баските, който се съпровожда с пеене. — Б.пр. ↑

[13] Привилегированите провинции, които се ползуват с особени права, т.е. Алава, Биская, Гипускоя и част от Навара. Местният език е баски. — Б.а. ↑

[14] Сатаната на Милтън — действуващо лице от „Изгубеният рай“ (1667) на Джон Милтън (1608–1674), английски поет и философ. — Б.пр. ↑

[15] Алкаде — комендант или изпълняващ длъжността мирови съдия. — Б.пр. ↑

II

В Кордова прекарах няколко дни. Бяха ме насочили към един ръкопис в библиотеката на доминиканските монаси, в който трябваше да намеря интересни сведения за древната Мунда. Добрите отци ме посрещнаха много сърдечно и аз прекарвах по цял ден в тяхната обител, а вечер се разхождах из града. В Кордова към залез-слънце тълпа безделници се струпваше върху кея на десния бряг на Гуадалкивир. Там човек вдишва изпаренията на една кожарница, поддържаща все още старинната слава на страната по обработване на кожи; но за сметка на това може да се наблюдава едно зрелище, което си струва труда. Няколко минути преди *ангелуса*[1] на брега на реката под доста високия кей се събират много жени. Нито един мъж не би посмял да се смеси в тази тълпа. Смята се, че когато забие камбаната за вечерня, нощта е настъпила. При последния удар жените се събличат и влизат във водата. И тогава се разнасят викове, смехове, адска врява. От височината на кея мъжете наблюдават къпещите се, ококорват очи, но не виждат нещо особено. Обаче тези бели и неясни силуети, които се открояват върху тъмния лазур на реката, възбуждат поетичните духове и с малко въображение не е трудно да си представите къпещата се Диана и нейните нимфи, без да се боите, че може да ви сполети съдбата на Актеон. Разказаха ми, че няколко злосторника се наговорили един ден да подкупят катедралния звънар и го накарали да бие камбаната двадесет минути преди законния час. Макар че било още светло, нимфите на Гуадалкивир не се поколебали и доверявайки се повече на камбаната, отколкото на слънцето, се приготвили със спокойна съвест за къпане, което става много просто. Не съм бил там. По мое време звънарят беше неподкупен, здрачът — малко прогледен и само една котка би могла да различи най-старата продавачка на портокали от най-красивата гризетка на Кордова.

Една вечер, в часа, когато вече нищо не се вижда, аз пушех, облегнат на парапета на кея; една жена се изкачи по стълбата, водеща към реката, и седна до мен. В косите си бе затъкнала голям стрък

ясмин, чиито листенца излъчваха опияняващо ухание. Беше облечена просто, дори бедно, цялата в черно, както повечето гриветки привечер. Порядъчните жени носят черно само сутрин; вечер те се обличат a la francese. Щом приближи до мен, моята нимфа отметна на раменете си мантилята[2], която покриваше главата й, и при неясната светлина на звездите видях, че е дребна млада жена с красива снага и големи очи. Захвърлих веднага пурата. Тя оцени това внимание като проява на чиста френска учтивост и побърза да ме увери, че обича много аромата на тютюна и че самата тя пуши, ако й попаднат леки papelitos. За щастие имах точно такива в табакерата и не се поколебах да й предложа. Тя благоволи да вземе една и я запали от края на горящата връв, която някакво дете донесе за петаче. Смесвайки дима на нашите пури, ние с красивата нимфа приказвахме толкова дълго, че останахме почти сами на кея. Помислих, че няма да постъпя нескромно, ако й предложа да изядем по един сладолед в *неверията*[3]. След известно колебание тя прие; но преди това пожела да узнае точния час. Аз включих пеещия механизъм на часовника си и неговият звън я изуми много.

— Какви чудни неща имате вие, чужденците. Откъде сте, господине? Може би сте англичанин[4]?

— Французин и ваш покорен слуга. А вие, госпожице, или, госпожо, навярно сте от Кордова?

— Не.

— Поне сте андалуска. Личи по мекия ви говор.

— Ако така хубаво разпознавате хората по произношението им, би трябвало да отгатнете коя съм.

— Предполагам, че сте от страната на Исуса, на две крачки от рая[5].

— Ха! Раят… тукашните хора казват, че не е създаден за нас.

— Тогава сте мавританка или… — Спрях се, не смеейки да кажа: еврейка.

— Хайде, хайде! Виждате много добре, че съм циганка; искате ли да ви врачувам? Не сте ли чували да се говори за Карменсита? Това съм аз.

По това време, вече петнадесет години оттогава, аз бях такъв неверник, че не се стъписах ужасен, като разбрах, че се намирам до една вещица. „Прекрасно — рекох си, — миналата седмица вечерях с

един разбойник, нека сега похапнем сладолед с тази служителка на дявола. Когато човек пътува, трябва да види всичко.“ Имах и друга причина да се запозная с нея. За мой голям срам ще призная, че след като завърших колежа, пропилях известно време, за да изучавам окултизма и даже неведнъж съм се опитвал да призовавам духовете на мрака. Излекуван отдавна от страстта си към подобни експерименти, запазих известно любопитство към всички суеверия и сега се радвах, че ми се отдава случай да узная докъде се е издигнало изкуството на магията у циганите.

Без да прекъснем разговора, ние влязохме в *неверията* и седнахме на малка масичка, която се осветяваше от свещ, поставена в стъклен глобус. Сега имах пълната свобода да разгледам моята *гитана*, докато в това време няколко почтени люде се чудеха над своите сладоледи, че ме виждат в подобна компания.

Съмнявам се много, че г-ца Кармен е чистокръвна циганка; тя беше поне безкрайно по-красива от всички жени на нацията й, които някога съм срещал. Испанците казват, че за да бъде една жена красива, тя трябва да съчетава тридесет „толкова“[6] или, ако щете, да може да се определи с поне десет прилагателни, всяко от които да се отнася към три части на нейната личност. Например три неща у нея трябва да са черни: очите, миглите, веждите, а три — тънки: пръстите, устните, косите. За останалото вижте Брантом[7]. Моята циганка не можеше да претендира за такова съвършенство. Нейната великолепна гладка кожа имаше цвета на мед. Очите й бяха полегати, но възхитително изрязани; устните й бяха доста пълни, но добре очертани и откриваха зъби, по-бели и от обелен бадем. Косите й, малко корави, бяха черни със синкав отблясък, дълги и лъскави като крило на гарван. За да не ви отегчавам с излишни описания, ще ви кажа изобщо, че наред с всеки недостатък тя притежаваше и по едно очарователно качество, което изпъкваше още по-силно вследствие на контраста. Това беше странна и дива хубост, която отначало изумяваше, но не можеше да се забрави. Особено очите й имаха сластно и същевременно свирепо изражение, което оттогава не съм виждал у ничий друг поглед. „Око циганско — око вълче“ — казва една испанска поговорка и тя издава добра наблюдателност. Ако нямате време да посетите зоологическата градина, за да разучите погледа на вълка, наблюдавайте вашата котка, когато дебне врабче.

Би било наистина смешно да ми гадаят в кафене. И затова поисках позволение от хубавата вещица да я придружа до дома й; тя прие без колебание, но искаше да знае колко е часът и пожела да чуе отново мелодията на пеещия ми часовник.

— Наистина ли е златен? — попита тя, като го разглеждаше с изключително внимание.

Когато потеглихме, беше вече дълбока нощ; повечето магазинчета бяха затворени и улиците пустееха. Минахме моста на Гуадалкивир и в края на предградието спряхме пред една къща, която никак не приличаше на дворец. Отвори ни някакво дете. Циганката му заговори на непознат за мен език, който се оказа *романи* или *чипе кали*, циганско наречие. Детето изчезна веднага и ни остави сами в доста широка стая, обзаведена с малка масичка, две столчета и ракла. Да не забравя: и една делва с вода, купчина портокали и връзка лук.

Щом останахме сами, циганката измъкна от раклата карти, които изглеждаха много употребявани, магнит, изсушен хамелеон и няколко други, потребни за изкуството й предмети. После ми каза да направя с една монета кръстен знак върху лявата си длан и магическите церемонии започнаха. Безполезно е да ви предам нейните предсказания, а що се отнася до похватите й, беше ясно, че не е случайна вещица.

За нещастие скоро бяхме обезпокоени. Изведнъж вратата се отвори с трясък, в стаята влезе някакъв мъж, загърнат до очи в кафява мантия, и прекъсна циганката по не съвсем любезен начин. Не разбрах какво казваше той, но интонацията на гласа му подсказваше, че не беше в добро настроение. При вида му циганката не прояви нито изненада, нито гняв, но се спусна насреща му и изрече с необикновена бързина няколко фрази на онзи тайнствен език, с който вече си беше служила пред мен. Тя повтаряше често думата *пайло*, единствената, която разбрах. Знаех, че циганите наричат така всеки човек, който не е от тяхната раса. Предполагах, че говори за мен и се готвех за деликатно обяснение: бях стиснал крака на едно столче и изчаквах подходящия момент, в който да го запратя по главата на натрапника. Но той отблъсна грубо циганката и пристъпи към мен: после направи крачка назад.

— А, господине — каза той, — това сте вие!

Аз го изгледах на свой ред и познах приятеля си дон Хосе. В този момент малко съжалявах, че го бях спасил от бесилото.

— О, вие ли сте, драги! — провикнах се аз, като се смеех колкото се може по-непринудено. — Вие прекъснахте госпожицата точно в момента, когато ми съобщаваше някои интересни неща.

— Все същата си е! Но това скоро ще свърши — процеди той през зъби и я изгледа свирепо.

Обаче циганката продължаваше да му говори на своя език. Тя постепенно се разпалваше. Очите й се наляха с кръв и станаха страшни, чертите й се свиха, тя затропа с крак. Стори ми се, че го подтикваше настоятелно да стори нещо, на което той не се решаваше. Досещах се за какво се касае, като я видях да прекарва няколко пъти своята малка ръчичка по гърлото си. Склонен бях да вярвам, че ставаше дума да се пререже нечие гърло и подозирах, че това гърло беше моето.

На целия този порой от красноречие дон Хосе отвърна само с две-три заповеднически думи. Тогава циганката му хвърли поглед, изпълнен с дълбоко презрение; после седна по турски в ъгъла, избра един портокал, обели го и започна да го яде.

Дон Хосе ме хвана за лакътя, отвори вратата и ме изведе на улицата. Извървяхме около двеста крачки в най-дълбоко мълчание. После той посочи с ръка:

— Вървете все направо и ще стигнете до моста.

След което ми обърна рязко гръб и бързо се отдалечи. Върнах се в хана донякъде смутен и в доста мрачно настроение. Най-лошото беше, че като се разсъбличах, открих, че ми липсва часовникът.

Различни съображения ми попречиха да си го поискам на другия ден или да помоля господин корехидора да се разпореди за издирването му. Завърших изследванията върху ръкописа на доминиканските монаси и отпътувах за Севиля. След няколкомесечно скитане из Андалусия пожелах да се върна в Мадрид и трябваше да мина през Кордова. Нямах намерение да оставам дълго там, защото бях намразил този красив град и нимфите на Гуадалкивир. Но за да видя някои приятели и да изпълня няколко поръчения, трябваше да престоя три-четири дни в древната столица на мюсюлманските владетели[8].

Щом се появих в манастира на доминиканците, един от отците, който проявяваше жив интерес към изследванията ми върху местоположението на Мунда, ме прие с отворени обятия и извика:

— Слава тебе, господи! Добре дошъл, драги приятелю! Ние ви считахме за мъртъв и самият аз съм прочел не една молитва за спасението на душата ви и не съжалявам за това. Значи, не сте убит; а че са ви ограбили, това вече знаем.

— Как така? — попитах аз леко изненадан.

— Ами нали помните вашия чуден пеещ часовник, с който звъняхте в библиотеката, щом ви кажехме, че е време да се ходи на литургия? Той е намерен и ще ви го върнат.

— Всъщност — прекъснах смутен отеца — аз го бях изгубил…

— Нехранимайкото е зад решетките и понеже знаехме, че беше способен да убие някой християнин за една парица, умирахме от страх да не ви е убил. Ще ви придружа до корехидора и ще накарам да ви върнат хубавия часовник. А после смейте да разправяте у вас, че правосъдието в Испания не си гледа работата.

— Признавам — казах аз, — че бих предпочел да изгубя часовника си, отколкото да стана повод да се обеси някакъв клетник, особено защото… защото…

— О, не се безпокойте; той е добре известен и не може да се окачи два пъти на бесилото. Като казвам бесило, греша. Вашият крадец е идалго и ще бъде удушен[9] вдругиден без отлагане. Виждате, че една кражба повече или по-малко не е от значение за съдбата му. Бог да го поживи, ако беше само грабил. Но той е извършил и няколко убийства, едно от друго по-ужасни.

— Как се казва?

— В областта го познават като Хосе Наваро, но другото му име е баско и нито вие, нито аз бихме могли да го произнесем. Той е много колоритна личност, а вие обичате особеностите на страната и не трябва да изпускате случая да разберете как мошениците в Испания напускат този свят. Той е в параклиса и отец Мартинес ще ви заведе.

Моят доминиканец така настоя да видя подготовката за това „малко упафко опесфане“[10], че не можах да устоя. Отправих се към затворника и взех пакет пури, които се надявах да ми послужат пред него като извинение за моята нескромност.

Въведоха ме при дон Хосе в момента, когато обядваше. Той ме поздрави доста хладно и благодари учтиво за подаръка, който му носех. Преброи пурите от пакета и избра няколко от тях, а останалите върна със забележката, че нямало да му послужат.

Попитах го дали с малко пари или чрез влиятелни приятели не бих могъл да облекча съдбата му. Отначало той сви рамене и се усмихна тъжно, но скоро промени намерението си и ме помоли да отслужа панихида за спасението на душата му.

— Бихте ли желали — добави той боязливо — да поръчате панихида и за едно лице, което ви е обидило?

— Разбира се, драги мой — казах аз, — но доколкото зная, в тази страна никой не ме е оскърбявал.

Той ме хвана за ръката и я стисна тържествено. След минута мълчание поде:

— Смея ли да ви поискам още една услуга?… На път за родината си може би ще минете през Навара, поне ще минете през Витория, която не е далече оттам.

— Да — казах аз, — сигурно ще мина през Витория; но възможно е да се отбия в Пампелуна. Мисля, че заради вас бих направил това отклонение.

— Добре тогава, ако отидете в Пампелуна, ще видите много неща, които биха ви заинтересували… Красив град… Ще ви дам този медал (той посочи малкия сребърен медал, който висеше на врата му), ще го увиете в хартия… (той замълча малко, за да овладее чувствата си) и ще го предадете или препратите на една добра жена, чийто адрес ще ви дам. Кажете й, че съм умрял, но не й казвайте как.

Обещах да изпълня заръката му. На следващия ден го видях отново и прекарах част от деня с него. От устата му научих тъжните приключения, които ще прочетете.

---

[1] Ангелус (от латински angelus, ангел) — католическа молитва за възхвала на Превъплъщението, която започва с тази дума и се чете сутрин, обед и вечер. Така се нарича и камбанният звън, който известява на вярващите, че е настъпил часът за молитва. — Б.пр. ↑

[2] Мантиля — дълъг шарф от коприна или дантела, който испанките носят на главата и кръстосват под брадичката. — Б.пр. ↑

[3] Кафене, снабдено с ледник или по-точно със склад за сняг. В почти всяко испанско село има неверия. — Б.пр. ↑

[4] В Испания всеки пътник, който не носи мостри от памучни или копринени платове, минава за англичанин — инглесито. Същото е и в Изтока. В Халкида имах честта да бъда представен като милордос Французос. — Б.пр. ↑

[5] Тази метафора, която се отнасяше до Андалусия, научих от приятеля си Франсиско Севиля, известен пикадор. — Б.а. ↑

[6] Трябва да съчетава тридесет „толкова“ — в оригинала: il faut qu’elle reunisse trente „si“. Преводачите на „Кармен“ тълкуват този израз, превеждайки „si“ като съюза si (лат. si) и по този начин фразата добива следния безсмислен вид: Трябва да съчетава тридесет „ако“… Преводът на si като наречието si (лат. sic), което означава „тъй, толкова“, позволява по-правилно тълкуване на мисълта: за да бъде една жена красива, тя трябва да съчетава тридесет „толкова“, тоест за нея да може да се каже — очите й са толкова хубави, пръстите й са толкова тънки, кожата й е толкова нежна, зъбите й са толкова бели… и т.н. — Б.пр. ↑

[7] Брантом, Пиер де Бурдей, абат (1536–1614). Автор на „Животът на великите военачалници“ и „Галантните дами“. — Б.пр. ↑

[8] Древната столица на мюсюлманските владетели… — Кордова е била столица на династията на Омайадите. Нейният основател е бил Омайа; управлявал е в Дамаск от 661 до 744 г. от н.е. Разбити от Абасидите (династия от 37 халифа), Омайадите основават в Кордова втора мюсюлманска династия от 756 до 1031 г. — Б.пр. ↑

[9] В 1830 година дворянството все още се ползуваше от тази привилегия. Сега, при конституционния строй, право на гарроте е предоставено и на простолюдието. — Б.пр. ↑

[10] Малко упафко опесфане… — реплика на швейцарски войник, който изкълчва френския език, от комедията на Молиер „Господин де Пурсоняк“ (действие III, явление 3). — Б.пр. ↑

III

— Роден съм — каза той — в Елисондо, в Бастанската долина. Наричат ме дон Хосе Лисарабенгоа и вие познавате добре Испания, господине, за да разберете по името ми, че съм баск и стар християнин. Слагам дон пред името си, защото имам това право и ако се намирахме в Елисондо, бих ви показал пергамента с родословното си дърво. Подготвяха ме за духовен сан и ме изпратиха да уча, но аз не бях старателен. Много обичах да играя на топка и това ме погуби. Когато ние, наварците, играем на топка, забравяме всичко на света. Веднаж бях спечелил играта и едно хлапе от Алава се сдърпа с мен; грабнахме *макилите*[1] и аз отново победих; но заради това трябваше да напусна родния си край. Срещнах драгуни и постъпих в Алмансаския кавалерийски полк. Хората от нашите планини овладяват бързо военното изкуство. Скоро станах ефрейтор и обещаваха да ме произведат вахмистър, когато за мое нещастие ме поставиха караул при тютюневата фабрика в Севиля. Ако сте били в Севиля, навярно сте видели това голямо здание извън градските стени, близо до Гуадалкивир. Като сега виждам неговата врата и караулното помещение до нея. Когато са на служба, испанците играят на карти или спят; но аз като истински наварец се стараех да си намеря занимание. От парче медна тел си направих верижка за шилото на пушката си. Изведнъж другарите ми казват: „Ето, камбаната бие; сега момичетата ще отидат пак на работа.“ Може би знаете, господине, че във фабриката работят към четири-петстотин жени. Те увиват пурите в една голяма зала, където мъже не се допускат без разрешение от вейнтикуатро[2], защото в горещините жените ходят съвсем леко облечени, особено младите. Когато след обедната почивка се връщат отново на работа, много младежи се струпват да ги гледат и ги задирят. Рядко някоя девойка ще се откаже от мантиля от тафта и любителите на този вид лов трябва само да се наведат и да уловят рибката. Докато другите гледаха, аз останах на пейката пред вратата. Млад бях тогава; мислех постоянно за родината си и смятах, че не може да има красиви

момичета без сини поли и без плитки, падащи на раменете[3]. При това андалуските ме плашеха. Още не бях свикнал с обноските им: постоянно се надсмиват и свястна дума не казват. И така, аз се бях надвесил над моята верижка, когато чух да казват: „Ето гитанилата[4]!“ Вдигнах очи и я видях. Беше петък и никога няма да забравя този ден. Видях същата тази Кармен, която познавате и у която ви заварих преди няколко месеца.

Тя беше с доста къса червена пола, която откриваше съдрани чорапи от бяла коприна и красиви обувчици от червен марокен, завързани с огненочервени панделки. Тя отмяташе мантилята, за да покаже раменете си и големия акациев букет, който се подаваше от блузката й. В ъгълчето на устата си държеше акациев цвят и вървеше, поклащайки бедра като млада кобила от кордовския конезавод. В моята страна една жена, облечена в подобен костюм, би карала хората да се прекръстят. Но в Севиля всеки й подмяташе по някой закачлив комплимент; тя отвръщаше всекиму, като го стрелкаше с поглед, опряла ръка на хълбока си, безсрамна като истинска циганка, каквато си беше. Отначало не ми хареса и аз отново подхванах работата си; но тя, по обичая на жените и котките, които не идват, щом ги зовеш, а идват, когато не ги викаш, се спря пред мен и ме заговори.

— Куме — обърна се тя към мен по андалуски обичай, — подари ми тая верижка, за да нося на нея ключовете от ковчежето си.

— Тя е за шилото на пушката ми — отвърнах аз.

— За шилото ли! — възкликна тя през смях. — Господинът явно плете дантели, щом се нуждае от игли.

Всички наоколо се разсмяха. Усетих как се изчервявам и не знаех какво да отговоря.

— Хайде, сърце мое — продължи тя, — наплети ми седем аршина черна дантела за една мантиля, плетачо на душата ми.

И като взе акациевия цвят, който беше в устата й, тя го запрати с едно движение на палеца точно между очите ми. Господине, сякаш ме удари куршум… Не знаех къде да се дяна и останах неподвижен като дърво. Когато тя влезе във фабриката, видях акациевото цветче на земята пред краката си; не знам какво ме обхвана, но го взех, без да ме видят другите, и го скътах грижливо в куртката си. Първата глупост!

Минаха два-три часа. Аз още размишлявах над случката, когато в караулното помещение нахълта един задъхан портиер с изплашена

физиономия. Той каза, че в голямата зала за пурите имало убита жена и трябвало да се изпрати стража. Вахмистърът ми нареди да взема двама души и да проверя какво се е случило. Взех хората си и отидохме. Представете си, господине — влизам в залата и виждам най-напред триста жени само по риза или нещо такова; и всичките кряскат, вият, ръкомахат и вдигат такава врява, че не би се чул и божият гръм. Встрани лежеше една от тях, навирила петалата, цялата в кръв, а на лицето й — рана с нож във форма на кръст. Срещу ранената, на която помагаха най-сръчните от тази тълпа, виждам Кармен, държана от пет-шест жени. Ранената викаше: „Свещеник! Свещеник! Умирам!“ Кармен мълчеше; стискаше зъби и въртеше очи като хамелеон. „Какво има?“ — попитах аз. Доста труд ми костуваше да узная какво е станало, понеже всички работнички говореха в един глас. Изглежда, ранената се похвалила, че има достатъчно пари в джоба си, за да купи магаре от пазара в Триана. „Виж ти — казала Кармен, която имаше много остър език, — не ти ли стига една метла?“ Другата, засегната от присмеха, а може би не съвсем невинна в това отношение, отговорила, че не разбира от метли, тъй като няма честта да е циганка, нито кръщелница на Сатаната, но че госпожица Карменсита скоро ще се запознае със своето магаре, когато господин корехидора я изведе на разходка върху него с двама лакеи отзад, които да пъдят мухите[5].

— Аз пък — казала Кармен — ще направя бузата ти поилка за мухите, като кораб ще я нашаря[6].

И още в същия миг — раз, два! — с ножа, с който обрязват края на пурите, тя изписала по лицето й свети андреевски кръстове[7].

Случаят бе ясен; хванах Кармен за лакътя.

— Сестро — казах учтиво, — трябва да ме последваш.

Тя ме изгледа така, сякаш едва сега ме позна; но каза с примирен глас:

— Да вървим. Къде ми е мантилята?

Загърна се така, че да се вижда само едно от големите й очи и последва хората ми кротка като агънце. Когато се завърнахме в караулното помещение, вахмистърът каза, че работата е сериозна и трябва да отведем жената в затвора. Пак аз трябваше да го сторя. Поставих я между двама драгуни и ги последвах отзад, както подобава на един ефрейтор в подобни случаи. Потеглихме към града. Отначало циганката мълчеше; но на Змийската улица — знаете я, тя напълно си

заслужава името заради многото криволици, — на Змийската улица тя започна да смъква мантилята, за да ми покаже съблазнителната си мутричка, и като се извърна към мен колкото може повече, попита:

— Господин офицер, къде ме водите?

— В затвора, мое бедно дете — отговорих аз колкото можех по-нежно, както доблестният войник трябва да разговаря с арестуван, особено ако той е жена.

— Уви! Какво ще стане с мен? Господин офицер, пожалете ме! Вие сте така млад, така мил… — После понижи глас и добави; — Пуснете ме да избягам и аз ще ви дам късче от *бар лачи*, за да ви обикват всички жени.

Бар лачи, господине, е магнитен камък, с чиято помощ, твърдят циганките, те могат да вършат всякакви чародейства, стига да се използува умело. Дайте на някоя жена да изпие щипка *бар лачи*, разтворена в чаша бяло вино, и тя няма да ви устои. Аз отговорих колкото се може по-сериозно:

— Не сме тук, за да говорим глупости; трябва да отидем в затвора. Такава е заповедта и с нищо не мога да помогна.

Ние, жителите от баския край, говорим с акцент, който ни отличава от испанците; затова пък нито един от тях не би се научил да казва дори bai, jaona[8]. Кармен лесно отгатна, че бях от Провинциите. Знаете, господине, че циганите, тъй като нямат своя страна, постоянно пътуват, говорят всички езици и повечето от тях се чувствуват като у дома си и в Португалия, и във Франция, и в провинциите, и в Каталония, те могат да се разберат даже с маврите и англичаните. Кармен знаеше доста добре баски език.

— Laguna ene bihotsarena, приятелю на сърцето ми — каза тя неочаквано, — земляци ли сме?

Нашият език, господине, е толкова хубав, че щом го чуем в някоя чужда страна, потръпваме. Бих искал изповедник от Провинциите — добави бандитът по-тихо. След известно мълчание продължи:

— Аз съм от Елисондо — отговорих й аз по баски, силно развълнуван от това, че тя говори на моя роден език.

— А аз съм от Етчалар — каза тя (това е на четири часа път от нас). — Цигани ме доведоха в Севиля. Работех във фабриката, за да събера пари и да се върна в Навара при бедната ми майчица, на която съм едничката опора, и при нашата малка barratcea[9] с двадесет

ябълкови дръвчета за вино. Ах, да бях сега у дома под бялата планина! Оскърбиха ме, защото не съм от този край на мошеници и търговци на гнили портокали; тези голтачки се нахвърлиха върху мен, задето им казах, че всичките им *хаки*[10] от Севиля не биха уплашили с ножовете си един наш юначага със синьо таке и *макила*. Другарю, приятелю мой, нищо ли няма да направите за една ваша землячка?

Тя лъжеше, господине, винаги е лъгала! Не зная дали поне веднъж в живота си това момиче е казало думичка истина; но когато говореше, аз й вярвах! Това беше по-силно от мен. Изкълчваше баския език, но аз повярвах, че е наварка; а само очите й, устата и цветът на кожата й издаваха нейния произход. Бях луд, не се спирах пред нищо. Мислех, че ако испанците дръзнеха да се изкажат лошо за моя край, бих им нарязал лицето така, както тя постъпи с другарката си. С една дума, бях като пиян; започнах да говоря глупости и бях готов да върша такива.

— Земляк, ако ви блъсна и вие паднете — продължи тя на баски, — едва ли тези кастилски новобранци ще ме хванат.

Честна дума, забравих и заповед, и всичко и казах:

— Добре, приятелко, землячко, опитайте и нека планинската Богородица да ви е на помощ.

Тъкмо тогава минавахме през една от тесните улички, каквито има много в Севиля. Изведнъж Кармен се обръща и ме удря с юмрук по гърдите. Нарочно паднах по гръб. С един скок тя ме прескочи и хукна, като ни показа петите си… Казват „баски крак“: нейните не падаха по-долу… колкото бързи, толкова и стройни. Веднага се изправям, но държа пиката[11] си напреки на улицата, за да я преградя, така че моите другари биват задържани и не могат да я последват. После сам се затичвам — и те след мен: но как да я догоним! С нашите шпори, саби и пики! В по-кратко време, отколкото ви описвам това, нашата пленница изчезна. При това всички клюкарки от махалата улесняваха бягството й, подиграваха се с нас и ни указваха невярна посока. След много лутане трябваше да се върнем в караулното без разписка от управителя на затвора.

За да избягнат наказанието, моите хора казаха, че Кармен ми говорела на баски; пък и право казано, не изглеждаше много естествено как юмручният удар на такава дребна девойка е могъл да събори мъжага като мен. Всичко това беше подозрително или по-точно

— много ясно. При смяната на караула аз бях разжалван и изпратен за един месец в затвор. Това беше първото ми наказание, откакто бях на служба. Сбогом, вахмистърски нашивки, които мислех, че вече притежавам.

Първите ми дни в затвора минаха доста тъжно. Когато постъпих на служба, мислех, че ще стана офицер. Моите съотечественици Лонга, Мина[12] са сега генерали; Чапелангара[13], „черен“[14] като Мина и като него намерил убежище във вашата страна, беше полковник и аз толкова пъти съм играл на топка с брат му, бедняк като мен. Сега си казах: „Това време, през което служи безупречно, пропадна. Ето те в черния списък; за да спечелиш доверието на началството, трябва да се трепеш десет пъти повече, отколкото преди! И за какво си навлякох това наказание? Заради някаква циганка-мошеничка, която се подигра с мене и в този момент може би краде някъде из града.“ И все пак не можех да не мисля за нея. Ще повярвате ли, господине, нейните прокъсани чорапи, които ми се мяркаха, докато бягаше, все стояха пред очите ми. Гледах улицата през решетките на тъмницата и сред всички жени, които минаваха, не виждах нито една, която да струваше колкото това дяволско момиче. И въпреки волята си миришех цветчето акация, с което ме замери; даже изсъхнало, то бе запазило аромата си. Ако има вещици на този свят, то тя беше такава.

Един ден влиза тъмничарят и ми носи един алкалийски хляб[15].

— На — казва, — това ви го праща вашата братовчедка.

Взех хляба, но се учудих много, защото нямах братовчедка в Севиля. Трябва да е грешка, рекох си, като гледах хляба; но той беше толкова апетитен и ухаеше така хубаво, че реших да го изям, без да ме е грижа да узная от кого е изпратен и кому е предназначен. Когато понечих да го разрежа, ножът ми опря с нещо кораво. Поглеждам и намирам малка английска пиличка, която е била вмъкната в още неопеченото тесто. Вътре имаше и една жълтица от два пиастра. Това безспорно беше подарък от Кармен. Свободата представлява всичко за циганите и те биха подпалили цял град, за да се отърват от един ден затвор. Впрочем хитрушата бе успяла по този начин да измами ловко тъмничарите. Само за един час пиличката би прерязала и най-дебелата решетка; а с монетата бих могъл да сменя при първия срещнат вехтошар формения си шинел с цивилно палто. Сам разбирате, че човек, който неведнъж е измъквал орлета от гнездата в нашите скали,

не би се затруднил да се спусне от прозорец, не по-висок от тридесет стъпки; но аз не исках да бягам. Все още държах на войнишката си чест и бягството ми се струваше голямо престъпление. Все пак бях трогнат от този знак на внимание. Когато си в затвора, приятно е да знаеш, че отвън имаш приятел, който мисли за теб. Жълтицата ме обиждаше донякъде и аз бих я върнал с удоволствие, но къде да намеря моя кредитор? Това не ми изглеждаше лесно.

След церемонията на разжалването аз вярвах, че вече всичко съм изстрадал; но предстоеше ми да понеса още едно унижение: щом излязох от затвора, ме назначиха караул, като обикновен войник. Представяте ли си какво изпитва в такъв момент човек с честолюбие! Бих предпочел да ме разстрелят. Поне тогава вървиш сам пред взвода; съзнаваш, че си нещо, а и всички те гледат.

Поставиха ме на пост пред вратата на полковника. Той беше богат човек, славен момък и обичаше да се забавлява… У него се бяха събрали всички млади офицери, много граждани, а също и жени, актриси, както разправяха. Струваше ми се, че целият град си е дал среща пред вратата му, за да ме гледа. Ето че пристига каретата на полковника с лакей на капрата. И кой, мислите, слиза от нея?… Циганката. Този път тя беше накичена като кораб, нагиздена, натруфена, потънала в злато и кордели. Роклята й — обсипана с пайети, обувките й — сини и те с пайети, цялата беше в цветя и ширити. В ръката си държеше баско дайре. С нея имаше още две циганки — едната млада, а другата стара. Съпровожда ги винаги някаква старица; а също така и старик, циганин, с китара, за да им свири да танцуват. Знаете, че често канят циганки на веселбите и там те танцуват *ромалис* — техния танц, — а нерядко и други неща.

Кармен ме позна и ние разменихме по един поглед. Не зная, но в този момент ми се щеше да пропадна вдън земя.

— Agur, laguna[16] — каза ми тя, — господин офицер, ти си на пост като някой новобранец.

И докато намеря какво да отговоря, тя беше вече в къщата.

Цялото общество се беше събрало и въпреки навалицата виждах почти всичко, което ставаше зад желязната ограда[17]. Чувах кастанетите, дайрето, смеховете и възгласите; понякога зървах главата й, когато подскачаше с дайрето си. Освен това чувах и офицерите, които й говореха такива неща, че лицето ми се заливаше с кръв. Не

знаех какво им отговаряше. Мисля, че от този ден я обикнах истински, защото на три-четири пъти ми идеше да се втурна вътре и да нанижа на сабята си всички тези ветрогонци, които я задиряха. Мъчението ми трая цял час; после циганите излязоха и каретата ги отнесе. Като минаваше край мен, Кармен ме погледна отново със същите очи, които познавате, и ми каза тихичко:

— Земляк, който обича вкусни пържени неща, отива да яде в Триана у Лилас Пастиа.

Леко като козичка тя скочи в каретата, кочияшът изплющя над мулетата и цялата весела компания замина не знам къде.

Вече се досещате, че щом смениха караула, аз отидох в Триана; но преди това се обръснах и почистих дрехите си като за парад. Тя беше у Лилас Пастиа, стар търговец на пържено, черен като мавър циганин, при когото много граждани идваха да ядат пържена риба, особено, струва ми се, откакто Кармен се беше настанила там.

— Лилас — каза тя веднага, като ме видя, — аз приключих за днес. И утре е ден[18]. Хайде, земляк, да се поразходим.

Тя се забули с мантилята и излязохме на улицата. Нямах представа накъде отиваме.

— Госпожице — казах аз, — мисля, че трябва да ви благодаря за подаръка, който ми изпратихте в затвора. Хляба изядох; с пиличката ще си точа копието и ще я запазя като спомен от вас; но парите — ето, вземете ги.

— Ха, той запазил парите — провикна се тя, като прихна да се смее, — всъщност толкоз по-добре, тъй като сега съм без пари; но какво от това? Куче, което скита, от глад не умира[19]. Хайде да похарчим всичко. Ти гощаваш.

Ние се завърнахме в Севиля. В началото на Змийската улица тя купи дузина портокали и ме накара да ги завия в кърпата си. Малко по-надолу купи хляб, колбаси, бутилка мансанила; накрая влезе в една сладкарница. Там тя хвърли на тезгяха златната монета, която й бях върнал, и една друга, която извади от джоба си заедно с няколко сребърни; накрая поиска всичките ми пари. Имах само една песета и няколко куартос. Дадох ги, засрамен, че нямам повече. Помислих, че иска да купи цялата лавка. Тя избра всичко, което беше най-хубаво и най-скъпо: *иемас*[20], *турон*[21], захаросани плодове — докато стигнаха парите. Всичко това трябваше да нося в книжни кесии. Може би знаете

улица Кандилехо, където има една глава на краля дон Педро Съдника[22]. Тя би трябвало да ме накара да се позамисля.

На тази уличка спряхме пред една стара къща. Кармен влезе в алеята и почука на вратата на приземния етаж. Отвори й една циганка, истинска служителка на сатаната. Кармен й пошепна няколко думи на романи. Старицата нещо изръмжа. За да я усмири, Кармен й даде два портокала, шепа бонбони и й позволи да вкуси от виното. После й наметна мантията си и я изпрати до вратата, която залости с дървено резе. Щом останахме сами, тя започна да танцува и да се смее като луда, пеейки:

— Ти си моят ром, аз съм твоята роми[23].

Аз стоях сред стаята натоварен с покупките и не знаех къде да ги сложа. Тя ги запрати на земята, хвърли се на шията ми и каза:

— Аз плащам дълговете си, аз плащам дълговете си! Такъв е законът на калес[24]!

Ах, господине, този ден, този ден!… Когато мисля за него, забравям утрешния.

Бандитът замълча; после, като запали отново изгасналата пура, продължи:

Прекарахме заедно целия ден, ядохме, пихме и прочие. Когато се наяде с бонбони като шестгодишно дете, тя напъха от останалите цели шепи в делвата с вода на бабата.

— Да й направя шербет — казваше.

Размазваше иемас, като ги хвърляше по стените.

— Туй пък, за да мирясаме от мухите.

Какви ли не шеги или пакости не извърши тогава. Казах й, че искам да я видя как танцува; но откъде да намерим кастанети? Тутакси грабна едничката чиния на бабата, строши я на парчета и ето че затанцува ромалис, потраквайки с фаянсовите чирепчета тъй, сякаш държеше кастанети от абанос или слонова кост. Уверяван ви, с такова момиче няма да се отегчите. Свечери се и чух барабаните да бият заря.

— Трябва да отида в казармата за проверка — казах й аз.

— В казармата? — процеди тя презрително. — Да не си негър, че се оставяш да те водят на верижка? Ти си цяло канарче — и по дрехи, и по характер[25]. Върви, пилешко ти е сърцето.

Останах, примирен предварително с ареста. На сутринта тя първа заговори за раздяла.

— Слушай, Хосеито — каза тя, — разплатих ли се с теб? Според нашия закон аз не ти дължах нищо, защото ти си *пайло*; но си симпатично момче и ми хареса. Сега сме квит. Сбогом.

Попитах я кога ще я видя.

— Когато малко поумнееш — отвърна тя през смях. После продължи сериозно: — Знаеш ли, синко, мисля, че те обичам малко. Но не за дълго. Куче и вълк не се спогаждат много. Ако приемеш египетския закон[26], бих станала може би твоя роми. Но това са глупости: просто е невъзможно. Не, момчето ми, повярвай, ти се отърваваш лесно. Ти срещна дявола, да, дявола, той невинаги е черен и не ти преви шията. Аз съм облечена във вълна, но не съм овца[27]. Иди запали свещ пред твоята махари[28]; тя заслужава това. Хайде, прощавай още веднъж. Не мисли повече за Карменсита, иначе тя ще те сгоди за вдовица с дървени нозе[29].

Докато говореше така, тя издърпа пръта, който затваряше вратата, излезе на улицата, загърна се в мантилята и ми обърна гръб.

Тя казваше истината. Щях да постъпя умно, ако престанех да мисля за нея; но от този ден на улица Кандилехо не можех да мисля за друго. Бродех по цели дни с надежда да я срещна. Разпитвах бабата и продавача на пържена риба. И тя, и той ми отговаряха, че е заминала за Лалоро[30] — така наричаха те Португалия. Навярно Кармен им бе наредила да отговарят така и аз скоро се убедих в това. Няколко седмици след оня ден на улица Кандилехо стоях на пост пред една от градските врати. Недалеко от вратата крепостната стена беше разрушена; през деня я поправяха, а през нощта слагаха часовой, за да не пропуска контрабандисти. Този ден видях Лилао Пастиа, че се навърта около караулния пост и заговаря някои мои другари; всички го познаваха и бяха опитвали неговите риби и мекици. Той се приближи до мен и ме попита дали имам вест от Кармен.

— Не — казах му аз.

— Тогава ще имате, куме.

Той не се лъжеше. През нощта ме поставиха на стража при отвора на стената. Щом ефрейторът се оттегли, видях, че към мене иде една жена. Сърцето ми подсказа, че това е Кармен. Все пак извиках:

— Назад! Оттук не се минава!

— Не ставайте лош де! — каза тя, като откри лицето си.

— Как, вие ли сте, Кармен?

— Да, земляко. Да говорим направо. Искаш ли да спечелиш едно дуро? Ще дойдат хора с пакети; не ги закачай.

— Не — отговорих аз, — длъжен съм да ги спра. Такава е наредбата.

— Наредба! Наредба! На улица Кандилехо ти не мислеше за наредби.

— Ах! — отвърнах аз, не на себе си от този спомен. — Тогава имаше защо да забравя заповедта; но пари от контрабандисти не желая.

— Хубаво, щом не искаш пари, искаш ли пак да отидем да ядем у старата Доротея?

— Не! — казах аз, полузадушен от усилието, което правех. — Не мога.

— Отлично. Щом си толкова упорит, знам към кого да се обърна. Ще предложа на офицера ти да отидем у Доротея. Той изглежда добро момче и ще постави на стража някой момък, който ще вижда само това, което трябва. Сбогом, канарче. Ще се посмея хубаво в деня, когато наредят да те обесят.

Имах малодушието да я повикам обратно и обещах да пусна всички цигани на света, стига да ми достави единствената награда, за която мечтая. Тя ми се закле да удържи думата си още на следния ден и изтича да извести приятелите си, които се оказаха само на две крачки.

Бяха петима души, между които и Пастиа, богато натоварени с английски стоки. Кармен пазеше. Тя трябваше да даде знак с кастанетите си, щом се зададеше нощната стража, но не стана нужда. Контрабандистите се справиха за минута.

На другия ден отидох на улица Кандилехо. Кармен закъсня и дойде в лошо настроение.

— Не обичам хора, които ме заставят да ги моля — каза тя. — Първия път ти ми направи много по-голяма услуга, без да знаеш дали ще спечелиш от това. Вчера ти се пазари с мен. Не знам защо дойдох, понеже не те обичам вече. На, върви си, дръж едно дуро за труда.

Малко остана да не й хвърля монетата в лицето и с огромни усилия се сдържах да не я набия. След като се карахме цял час, аз си отидох вбесен. Поскитах известно време из улиците, вървейки насамнатам като луд; накрая влязох в една черква и като се потулих в най-тъмния ъгъл, заплаках с горещи сълзи. Изведнъж чувам глас:

— Драконови сълзи[31]! Иска ми се да направя от тях любовен еликсир.

Вдигам очи и виждам Кармен пред себе си.

— Е, земляко, сърдите ли ми се още? — попита тя. — Изглежда, все пак ви обичам, макар да съм ви сърдита, защото, откак ме напуснахте, не зная какво ми е. Ето, сега аз те питам: искаш ли да отидем на улица Кандилехо?

Така се помирихме; но настроението на Кармен беше като времето по нашия край. Бурята е най-близко до планините, когато слънцето най-ярко грее. Тя бе обещала да ме заведе още веднъж у старата Доротея, но не се яви. И Доротея отново каза, че е отишла в Лалоро по цигански дела.

Знаех вече от опит в какво се състои работата и търсех Кармен навсякъде, където смятах, че може да бъде, и по двадесет пъти на ден минавах по улица Кандилехо. Една вечер бях у Доротея, чието доверие почти бях спечелил, като я черпех от време на време с по чаша мастика, когато изведнъж Кармен влезе, придружена от един младеж, поручик от нашия полк.

— Върви си, бързо! — викна ми тя на баски.

Стоях зашеметен и кипящ от ярост.

— Какво дириш тук? — запита ме поручикът. — Махай се, вън!

Не можех да се помръдна; бях като скован. Като видя, че не се оттеглям и че даже не бях свалил фуражката си, разгневеният офицер ме хвана за яката и ме разтърси грубо. Не помня какво му рекох. Той измъкна сабята си и аз — моята. Старицата се вкопчи в лакътя ми и поручикът ме цапардоса по челото, където белегът още стои. Отстъпих и с едно движение отхвърлих Доротея на пода и понеже поручикът се хвърли към мен, подложих върха на сабята си и той се наниза. Кармен веднага духна лампата и викна на Доротея да бяга. Аз също изтичах на улицата и хукнах да бягам, накъдето ми видят очите. Все ми се струваше, че някой ме преследва. Когато дойдох на себе си, видях, че Кармен не беше ме изоставила.

— Глупаво канарче! — каза ми тя. — Ти умееш да вършиш само глупости. Нали ти казах, че ще ти донеса нещастие. Но нищо, всичко може да се оправи, щом дружиш с фламандка от Рим[32]. Държи най-напред тази кърпа на главата си и хвърли портупея. Почакай ме в оная алея. Ще се върна след малко.

Тя изчезна и не след дълго ми донесе мантия на райета, която беше намерила незнайно къде. Накара ме да сваля мундира и да наметна плаща над ризата си. С тази одежда и с кърпичката, с която бе превързала раната ми, приличах на валенцийски селянин, каквито идват много в Севиля да продават своето питие от *чуфас*[33]. После ме заведе в някаква къща в дъното на малка уличка, подобна на Доротеината. Тя и една друга циганка ме измиха и превързаха по-добре, от който и да е полкови лекар, напоиха ме с нещо; накрая ме положиха на една постеля и аз заспах.

Изглежда, тези жени бяха примесили в питието някои от тези приспивателни билки, чиято тайна притежават, защото се събудих доста късно на другия ден. Главата ме болеше много и имах треска. Нужно ми бе известно време, за да си припомня ужасната сцена снощи, в която бях взел участие. След като превързаха раната ми, Кармен и нейната приятелка, клекнали до постелята, размениха няколко думи на *чипе кали*, което явно беше медицинска консултация. После и двете ме увериха, че ще оздравея скоро, но се налагало да напусна Севиля по възможност незабавно, понеже, ако ме заловели, щял съм да бъда незабавно разстрелян.

— Момчето ми — каза Кармен, — трябва да работиш нещо: сега, когато царят не ти дава нито ориз, нито риба[34], трябва да се погрижиш за прехраната си. Твърде си гламав, за да крадеш а pastesas[35], но си ловък и силен: ако си храбър, иди на брега и стани контрабандист. Не ти ли обещах, че ще те докарам до бесилото. То наистина струва повече, отколкото да те разстрелят. Впрочем, ако си отракан, ще живееш като принц, докато *миньоните*[36] и бреговата стража не те пипнат за врата.

Ето по какъв примамлив начин това дяволско момиче описа новата ми кариера, едничката, която ми оставаше, откакто си навлякох смъртно наказание. Да ви кажа ли, господине? Убеди ме без много мъка. Струваше ми се, че този несигурен и бурен живот ще ме сближи по-интимно с нея. Вярвах, че отсега ще ме обича винаги. Често бях чувал за някои, контрабандисти, които кръстосват Андалусия върху добър кон с пушка в ръка и с любовница на задницата на коня. Виждах се вече как препускам през планини и долини с красивата циганка зад мен. Заговорех ли й за това, тя се пляскаше от смях по бедрата и казваше, че няма нищо по-хубаво от нощите в катуна, когато всеки ром

се е оттеглил със своята роми под малката си шатра, съставена от три обръча и покривало.

— Ако отидем с теб в планината — казах аз, — ще бъда сигурен в теб. Там няма да те деля с някой поручик.

— А, ти ревнуваш! — отвърна тя. — Толкова по-зле за теб. Нима си толкова глупав? Не виждаш ли, че те обичам, щом досега не съм ти искала пари?

Когато говореше така, имах желание да я удуша.

Накратко, господине, Кармен ме снабди с цивилно облекло, с което се измъкнах от Севиля, без да ме разпознаят. Отидох в Херес с писмо от Пастиа до един търговец на анасонова ракия, при когото се събираха контрабандисти. Представиха ме на тях и главатарят им, по прякор Данкайре[37], ме прие в бандата. Заминахме за Гаусин и там заварих Кармен, с която имахме уговорена среща. В походите тя ни служеше за шпионка и по-добра от нея едва ли можеше да се намери. Тъкмо беше дошла от Гибралтар, където уредила със стопанина на един кораб разтоварването на английски стоки. Отидохме да ги дочакаме на брега близо до Естепона и скрихме една част в планините; натоварени с останалите, отправихме се към Ронда. Кармен ни бе изпреварила. Пак тя ни извести кога можем да влезем в града. Това първо и няколко следващи пътувания излязоха успешни. Животът на контрабандист ми се понрави повече от войнишкия; правех подаръци на Кармен. Имах пари и любовница. Съвестта почти не ме измъчваше, защото, както казват циганите: краста, която е приятна, не сърби[38]. Навсякъде ни посрещаха хубаво; спътниците ми се отнасяха добре с мен и даже ме уважаваха. Причината беше, че бях убил човек, а между тях имаше такива, които нямаха подобен подвиг на съвестта си. Но в новия ми живот най-много ме привличаше това, че често виждах Кармен. Тя беше ласкава с мен повече от когато и да е било; обаче пред другите не признаваше, че е моя любовница и даже ме бе заставила да се закълна във всички светии да не споменавам нищо за нея. Бях толкова слаб пред това същество, че следвах всичките му капризи. Впрочем за пръв път я виждах да се държи като порядъчна жена и в простодушието си вярвах, че тя наистина е изоставила предишните си маниери.

Нашата шайка, която се състоеше от осем до десет човека, се събираше само в решителни минути — обикновено бяхме разпръснати

по двама, по трима в градовете и селата. Всеки от нас се представяше, че упражнява някакъв занаят: този беше бакърджия, онзи — джамбазин, а аз търговец на галантерия. Не се мярках в големите градове заради неприятната севилска афера. Един ден или по-скоро една нощ имахме среща в подножието на Вегер. Данкайре и аз бяхме изпреварили другите. Той изглеждаше весел.

— Ще имаме още един другар — каза той. — Кармен е направила един от най-ловките си удари. Освободила е своя ром, който беше в Тарифската тъмница.

Бях започнал вече да разбирам циганския език, който говореха почти всичките ми другари, и думата *ром* ме накара да изтръпна.

— Как! Нейният мъж! Та тя омъжена ли е? — попитах капитана.

— Да — отговори той, — за Гарсиа Едноокия, циганин, хитър като нея. Горкият, беше в галерите. Кармен така омотала лекаря на тъмницата, че спечелила свободата на своя ром. Да, това момиче си струва товар злато. От две години се опитва да го освободи. Нищо не помагаше, докато не смениха лекаря. С новия, изглежда, бързо е намерила общ език.

Представяте си удоволствието, което ми достави тази новина. Скоро видях и Гарсиа Едноокия; по-противно чудовище циганското племе едва ли е отвъждало; черен отвън и още по-черен отвътре, той беше най-противният злодей, който съм срещал някога. Кармен дойде с него и докато го наричаше свой ром пред мен, трябваше да видите милите очи и гримасите, които ми правеше, щом Гарсиа извърнеше глава. Бях възмутен и цяла нощ не й продумах. На сутринта приготвихме денковете и бяхме вече на път, когато забелязахме дузина конници по следите ни. Андалуските самохвалци, които говореха само за клане, веднага се разтрепериха. Всички се разбягаха панически. Данкайре, Гарсиа, едно красиво момче от Ечиха, което зовяха Ремендадо[39], и Кармен запазиха хладнокръвие. Останалите зарязаха мулетата и хукнаха из урвите, където конниците не можеха да ги настигнат. Невъзможно бе да задържим животните, затова побързахме да разтоварим най-ценното от плячката и като я понесохме на рамене, поехме през скалите по най-стръмните склонове. Тласкахме денковете пред себе си и се спускахме след тях, плъзгайки се по пети. През това време неприятелят ни обстрелваше; за пръв път слушах свистене на куршуми, но това не ме уплаши много. Не е голяма заслуга да се

подиграваш със смъртта в присъствието на жена. Отскубнахме се, с изключение на клетия Ремендадо, когото раниха в кръста. Хвърлих денка и се опитах да го нося.

— Глупак! — кресна ми Гарсиа. — За какво ни е тази мърша? Доубий го и не губи памучните чорапи.

— Хвърли го! Хвърли го! — викаше ми Кармен.

Умората ме принуди да го положа за минута под една скала. Гарсиа се приближи и изпразни пушката си в главата му.

— Нека сега някой го познае — каза той, като гледаше лицето на Ремендадо, обезобразено от дузина сачми.

Ето, господине, какъв хубав живот водех. Вечерта се озовахме в някакъв храсталак, изтощени от умора, без храна и разорени от загубата на мулетата. И за какво се залови тогава този адски Гарсиа? Извади тесте карти и започна да играе с Данкайре при слабата светлина на запаления огън. През това време аз лежах и гледах звездите, мислейки за Ремендадо и много ми се искаше да съм на негово място. Кармен се бе свила до мен, потракваше от време на време с кастанетите и напяваше полугласно. После се приближи, сякаш да ми говори на ухо, и два-три пъти ме целуна въпреки волята ми.

— Ти си самият дявол — й казах.

— Да — отвърна тя.

След няколкочасова почивка тя замина за Гаусин и на другия ден едно козарче ни донесе хляб. Прекарахме там целия ден, а през нощта се придвижихме към Гаусин. Очаквахме новини от Кармен. Никаква вест. На сутринта гледаме някакъв мулетар води добре облечена жена с чадър и едно момиченце, което, изглежда, беше нейна слугиня. Гарсиа каза:

— Ето две мулета и две жени, които ни изпраща самият свети Николай[40]; бих предпочел четири мулета; но нищо, оставете това на мен.

Той взе пушката си и се промъкна към пътечката, като се криеше в храстите. Данкайре и аз го последвахме на известно разстояние. Когато се приближихме на хвърлей място, ние изскочихме и извикахме на мулетаря да спре. Жената, вместо да се уплаши — а само нашето облекло стигаше за това, — избухна в смях.

— Ха, ха, тези *лилипенди* ме вземат за някоя е рани[41]!

Това беше Кармен, но така изкусно дегизирана, че не бях я познал, ако заговореше на друг език. Тя скочи от мулето и поприказва тихо с Данкайре и Гарсиа, а после ми каза:

— Канарче, ще се видим пак, преди да те обесят. Отивам в Гибралтар по цигански дела. Скоро ще чуете за мен.

Тя ни посочи едно място, където можехме да намерим подслон за няколко дни, и ние се разделихме. Това момиче беше провидението на шайката. Скоро получихме малко пари, изпратени от нея, и едно съобщение, което бе още по-ценно за нас: че еди-кой си ден двама английски милорда ще минат по този и този път от Гибралтар за Гренада. Който има уши, да слуша. Те имаха хубави звънки монети. Гарсиа искаше да ги убием, но Данкайре и аз се възпротивихме. Взехме само парите и часовниците им, без да броим ризите, от които се нуждаехме много.

Господине, човек става мошеник, без да се усети. Едно хубаво момиче ви замайва главата, биете се за него, сполита ви нещастие, налага се да се криете в планините и от контрабандист ставате крадец, преди да сте се опомнили. Решихме, че след историята с милордовете няма да е добре за нас, ако останем в околностите на Гибралтар, и се отправихме за Сиера де Ронда. Вие ми споменахте за Хосе-Мария; именно там се запознах с него. Той водеше любовницата си в походите. Тя беше красива девойка, кротка, скромна, възпитана; не говореше неприлични думи, а колко беше предана… Обаче той я тормозеше много. Вечно ухажваше разни момичета, а нея нагрубяваше и понякога му хрумваше да я ревнува. Веднаж даже я ръгна с нож. И какво? Тя го заобича още повече. Така са създадени жените, особено андалуските. Тя се гордееше с белега на ръката си и го показваше като най-прекрасно украшение. И на туй отгоре Хосе-Мария беше много лош другар!… При един обир той направи така, че цялата плячка остана за него, а за нас — раните и мъките. Но да се върна към разказа си. Ние нямахме вест от Кармен. Данкайре каза:

— Трябва някой от нас да отиде в Гибралтар — за да разузнае; тя сигурно е организирала нещо. Аз бих отишъл, но ме познават добре там.

Едноокият каза:

— И мен ме знаят; погаждал съм толкова лоши номера на раците[42], а и нямам едно око — трудно ще се дегизирам.

— Значи, аз да отида? — казах на свой ред, възхитен от мисълта, че ще видя Кармен. — Кажете какво да направя.

И те ми казаха:

— Постарай се да се добереш по море или през Сан Роке, както ти е по-удобно, и щом се озовеш в Гибралтар, попитай на пристанището къде живее продавачката на шоколад Ролона; щом я намериш, ще узнаеш от нея какво става.

Решихме да се отправим и тримата за Сиера де Гаусин, там да се разделя с тях и да вляза в Гибралтар като продавач на плодове. В Ронда един наш човек ми достави документи; в Гаусин ми дадоха магаре; натоварих го с портокали и пъпеши и потеглих. В Гибралтар се оказа, че познавали добре Ролона[43], но тя или беше умряла, или беше отишла във finibus terrae[44]. Изчезването й обясняваше защо бяхме загубили връзка с Кармен. Оставих магарето в един яхър, взех портокалите и тръгнах из града уж да ги продавам, а всъщност исках да срещна някое познато лице. Там има сума ти нехранимайковци от всички краища на света и градът представлява истинска Вавилонска кула, защото на всеки десет крачки чуваш толкова различни езика. Срещнах и доста цигани, но не им се доверявах; само се дебнехме изпитателно. Ясно бе, че сме от един дол дренки; важното беше да разбера дали сме от същата шайка. След двудневно безполезно лутане тъй и не можах да узная нещо за Ролона и Кармен я вече смятах да се завърна при другарите си, като преди това купя туй-онуй, когато към залез-слънце, минавайки по една улица, чух един женски глас да ме вика:

— Хей, продавачо на портокали!

Вдигам глава и виждам Кармен, облегната на един балкон до някакъв офицер в червен мундир, със златни еполети, кълрави коси и осанка на важен милорд. А тя облечена разкошно: шал на плещите, златен гребен в косите, цялата в коприна; но все същата негодница ся беше и се кикотеше, та чак се тресеше от смях. Англичанинът ми викна на завален испански да се кача, защото госпожата искала портокали; а Кармен ми рече на баски:

— Качвай се и не се учудвай на нищо.

Но тя с нищо вече не можеше да ме учуди. Не зная дали трябваше да скърбя, или да се радвам, че я открих. На вратата стоеше

висок напудрен слуга, който ме въведе в един великолепен салон. Кармен веднага ми заговори на баски:

— Не знаеш нито дума испански и не ме познаваш.

После се обърна към англичанина:

— Нали ви казах, веднага познах, че е баск; ще видите какъв странен език говори. Ама има много глупав вид, нали? Като котка, заварена в килер.

— А ти — казах аз на моя роден език, — ти приличаш на нагла мошеничка и много ми се иска да ти издраскам лицето пред твоя ухажор.

— Моят ухажор! — каза ми тя. — Виж ти, сам ли отгатна това? И ти ревнуваш от този глупак? Ти си още по-прост, отколкото беше на срещите ни на улица Кандилехо. Не виждаш ли, глупако, че съм се заела с циганските дела, и то по най-блестящ начин. Тази къща е моя, гвинеите на рака ще бъдат мои; аз го водя за носа и ще го отведа на такова място, откъдето няма да се върне вече.

— Ако продължаваш да работиш за циганите по този начин — отговорих аз, — така ще те наредя, че няма да посмееш вече да повториш.

— Виж ти! Да не би да си мой ром, че ми заповядваш? Едноокият не се оплаква, а теб какво те засяга? Бъди доволен, че си единственият, който може да се назове мой *минчоро*[45].

— Какво казва той? — попита англичанинът.

— Казва, че е жаден и би пийнал нещо — отвърна Кармен.

И тя се повали на дивана и избухна в смях от превода си.

Господине, когато това момиче се смееше, никой не можеше да говори сериозно. Всички се смееха с нея. Този едър англичанин се разсмя също като глупак, какъвто си беше, и нареди да ми донесат пиене.

Докато пиех, Кармен каза:

— Виждаш ли пръстена на ръката му? Ако искаш, ще ти го дам.

Аз отговорих:

— Бих си дал единия пръст, за да срещна твоя милорд в планината, всеки с по една макила в ръка.

Англичанинът подхвана думата и попита:

— Какво значи това „макила“?

— Макила — каза Кармен, като не преставаше да се смее — значи портокал. Доста странна дума за един портокал. Той каза, че иска да ви угости с макила.

— Така ли? — каза англичанинът. — Нека донесе утре още макили.

Докато говорехме, влезе слугата и каза, че вечерята е готова. Тогава англичанинът стана, даде ми един пиастър и предложи ръката си на Кармен, като че ли тя не можеше да върви сама. Все още смеейки се, Кармен ми каза:

— Момчето ми, не мога да те поканя на вечеря; но утре, щом чуеш барабаните да бият за проверка, ела тук с портокали. Ще намериш една по-добре мебелирана стая от тази на улица Кандилехо и ще видиш дали не съм още твоята Карменсита. А после ще поговорим по циганските дела.

Не отвърнах нищо и вече бях на улицата, когато англичанинът ми извика:

— Донесете утре макили! — и се чу гръмкият смях на Кармен.

Излязох, без да зная какво да правя. Почти не спах и на сутринта бях така разгневен на тази изменница, че реших да замина от Гибралтар, без да я видя; но при първия удар на барабана всичката ми решителност ме напусна; взех кошницата с портокали и хукнах при Кармен. Пердетата бяха пооткрехнати и аз видях, че голямото й черно око ме следи. Напудреният слуга ме въведе веднага; Кармен му поръча нещо и щом останахме сами, се заля в своя крокодилски смях и се хвърли на шията ми. Никога не бях я виждал толкова красива. Пременена като мадона, парфюмирана… в стаята — копринени мебели, бродирани завеси… ах! А аз бях облечен като същински крадец.

— Минчоро! — казваше Кармен. — Ще ми се да изпочупя всичко тук, да подпаля къщата и да избягам в сиерата.

И нежности!… И смехове!… И танцуваше, и късаше накитите си: едва ли някоя маймуна е правила такива подскоци, гримаси и дяволии. Когато отново стана сериозна, каза ми:

— Слушай, да поговорим за нашите дела. Накарах го да ме заведе в Ронда, където имам сестра монахиня… (Тук ново кикотене.) Ще минем през едно място, което ще ти кажа. Нападнете го: грабете до насита. Най-добре е да го пречукате, но — прибави тя с дяволска

усмивка, с която си служеше понякога и тогава никому не беше до смях — знаеш ли какво ще направиш? Нека Еднооки изскочи пръв. Вие стойте малко по-назад! Ракът е храбър и ловък: има отлични пистолети… Разбираш ли?…

Тя отново избухна в смях, който ме накара да потръпна.

— Не — казах аз, — мразя Гарсиа, но той е мой другар. Може би някой ден ще те отърва от него, но ще уредим сметките си според обичая на моята страна. Само по една случайност съм станал циганин и за някои неща ще си остана, както се казва, честен наварец[46].

Тя продължи:

— Ти си глупак, безумец, същински *пайло*. Ти си като джудже, което си мисли, че е голямо, щом плюе надалеч[47]. Ти не ме обичаш, върви си.

Когато казваше: върви си — не можех да се помръдна. Обещах да замина, да се върна при другите и да чакам англичанина; на свой ред тя ми обеща да се престори на болна, докато настане време да тръгнат от Гибралтар за Ронда. Останах още два дни в Гибралтар. Тя имаше смелостта да ме посети преоблечена в гостилницата. Заминах: аз също имах свой план. Върнах се на уговореното място, след като узнах откъде ще минат англичанинът и Кармен. Данкайре и Гарсиа ме очакваха. Прекарахме нощта в една гора край огън от борови шишарки, който пламтеше чудесно. Предложих на Гарсиа да играем на карти. Той прие. На втората партия му казах, че играе нечестно; той се изсмя. Хвърлих му картите в лицето. Той искаше да грабне пушката си; затиснах я с крак и му казах: „Разправят, че владееш ножа като най-добрия жако от Малага, опитай тогава с мен.“ Данкайре искаше да ни разтърве. Бях ударил вече два-три пъти Гарсиа по лицето. Гневът го окуражи; той измъкна ножа си, а аз — своя. Казахме на Данкайре да ни остави на мира и да не се бърка. Той видя, че няма възможност да ни спре и се оттегли. Гарсиа се беше свил като котка, готова да се нахвърли върху мишката. В лявата ръка стискаше шапката си, за да парира ударите, а ножа държеше пред себе си. Това е техен андалуски маниер. Аз застанах по наварски обичай, право срещу него, лявата ръка нагоре, левият крак напред, а ножа държах до дясното бедро. Чувствувах се по-силен и от великан. Той се хвърли към мен като стрела; завъртях се върху левия си крак и пред него остана празно пространство; но аз го улучих в гърлото и ножът навлезе толкова

дълбоко, че юмрукът опря в брадичката му. Завъртях острието така силно, че то се счупи. Всичко беше свършено. Острието изскочи от раната, изтласкано от струя кръв, дебела като ръка. Той падна по лице като кол.

— Какво направи? — възкликна Данкайре.

— Слушай — казах, — не можехме да живеем заедно. Обичам Кармен и искам да съм само аз. Впрочем Гарсиа беше мерзавец и аз не съм забравил как постъпи с бедния Ремендадо. Сега оставаме двама, но сме смели момчета. Кажи, искаш ли да станем приятели на живот и смърт?

Данкайре ми стисна ръката. Той беше човек на петдесетина години.

— По дяволите любовните историйки! — извика той. — Ако му беше поискал Кармен, щеше да ти я продаде за един пиастър. Сега сме само двама; какво ще правим утре?

— Остави на мен тази грижа — отвърнах аз, — сега не ме е страх от никого.

Погребахме Гарсиа и преместихме бивака си двеста крачки по-нататък. На другия ден Кармен и нейният англичанин минаха с двама мулетари и един слуга. Казах на Данкайре:

— Аз ще се заема с Англичанина. Ти сплаши другите, те не са въоръжени.

Англичанинът беше смел. Ако Кармен не му бе блъснала ръката, щеше да ме убие. Накратко, аз си извоювах Кармен и първата ми дума беше да й кажа, че е вдовица. Когато разбра как е станало това, тя заяви:

— Винаги ще бъдеш *лилипенди*! Гарсиа трябваше да те убие. Твоята наварска хватка е цяла глупост, а той е отправял на онзи свят и по-ловки от теб. Но нищо, дошъл му бил редът. И твоят ще дойде.

— Твоят също — отговорих, — ако не бъдеш истинска моя роми.

— Та какво — каза тя, — неведнъж съм виждала в чашата кафе, че ще свършим заедно. Добре! Да става каквото ще става.

И тя защрака кастанетите, както винаги когато искаше да пропъди някаква досадна мисъл.

Човек се забравя, когато говори за себе си. Тези подробности сигурно са ви отегчили, но аз скоро свършвам. Животът, който водехме, трая доста дълго. Данкайре и аз се сдружихме с няколко

другари, по-сигурни от първите, и се занимавахме с контрабанда, а понякога, да си призная, грабехме по пътищата, но само в крайни случаи или когато не ни оставаше нищо друго. Не се отнасяхме зле с пътниците, а се задоволявахме само да им вземем парите. В продължение на няколко месеца аз бях доволен от Кармен; тя продължаваше да ни бъде полезна при акциите, като ни посочваше жертвите. Пребиваваше ту в Малага, ту в Кордова, ту в Гренада; но само при една моя дума изоставяше всичко и идваше при мен в една усамотена вента или даже в лагера. Само един път, това се случи в Малага, тя ме разтревожи. Узнах, че си е набелязала някакъв богат търговец, с когото разчитала да повтори гибралтарската афера. Въпреки уговорките на Данкайре аз потеглих и пристигнах посред бял ден в Малага. Намерих Кармен и веднага я отведох. Последва бурно обяснение.

— Знаеш ли — каза ми тя, — откакто си мой истински ром, аз те обичам по-малко оттогава, когато беше мой минчоро. Не искам да ме тормозят и да ми заповядват. Искам да бъда свободна и да правя каквото ми хрумне. Не ме докарвай до крайност. Ако ми дотегнеш, ще си намеря някое добро момче, което ще постъпи с теб така, както ти постъпи с Едноокия.

Данкайре ни помири; но ние си бяхме наговорили такива неща, които ни тежаха на сърцето, и отношенията ни се промениха. По-късно ни сполетя нещастие. Настигнаха ни войници. Данкайре и двама другари паднаха убити; други двама бяха заловени. Мен раниха тежко и ако не беше моят прекрасен кон, щях също да попадна в ръцете им. Изтощен от умора, с куршум в тялото, аз се скрих в гората с единствения оцелял другар. Когато слязох от коня, припаднах и помислих, че ще умра в храсталаците като прострелян заек. Моят другар ме отнесе в една известна само на нас пещера и отиде да търси Кармен. Тя беше в Гренада и веднага пристигна. Цели петнадесет дни не ме напускаше и за минутка. Не спеше по цели нощи; лекува ме с такова умение и такова усърдие, каквито никоя жена не е показвала и към най-любим мъж. Щом се вдигнах на крака, тя ме откара тайно в Гренада. Циганките намират навсякъде сигурни убежища и аз прекарах повече от две седмици в една къща под носа на корехидора, който ме търсеше. Неведнъж съм го съглеждал иззад капака на прозореца как минава по улицата. Най-сетне се поправих; но на болничната постеля

премислих много неща и реших да променя живота си. Предложих на Кармен да напуснем Испания, за да заживеем честно в Новия свят. Тя ми се присмя.

— Ние не сме създадени да садим зелки — каза тя, — нашата орис е да живеем за сметка на пайло. Слушай, уредих една работа с Натан-бен-Жозеф от Гибралтар. Той има памучни платове, които чакат само теб да ги пренесеш. Знае, че си жив. Разчита на теб. Какво ще кажат нашите свръзки в Гибралтар, ако не устоиш на думата си?

Оставих се да ме убедят и пак подхванах мръсния занаят.

Докато се укривах в Гренада, там се провеждаха боеве с бикове и Кармен ходеше да ги гледа. Когато се връщаше, тя разказваше много за някакъв ловък пикадор на име Лукас. Знаеше името на коня му и колко струвала бродираната му дрешка. Не обърнах внимание на това. Но Хуанито, единственият другар, който ми остана, ми каза няколко дни по-късно, че виждал Кармен и Лукас при един търговец в Закатин[48]. Това ме разтревожи. Попитах Кармен как и защо се е запознала с пикадора.

— С тоя момък може да се сработим — каза тя. — Река, която шуми, има или много вода, или много камъни[49]. Той е спечелил в боевете хиляда и двеста реала. Едно от двете: или да му пипнем парите, или да го приемем в шайката, понеже е добър ездач и смел момък. Толкова хора измряха, трябва да ги заместиш. Вземи го със себе си.

— Не искам — отвърнах — нито парите му, нито самия него. Забранявам ти да му говориш.

— Внимавай — каза тя, — когато ме предизвикват, много не си поплювам.

За щастие пикадорът замина за Малага, а аз се заех да пренеса платовете на евреина. Много работа имаше около това пътуване, за Кармен също, и аз забравих Лукас; може би за момента и тя го беше забравила. По това време, господине, ви срещнах най-напред в Монтиля, а после в Кордова. Не желая да си припомням последната ни среща. Навярно знаете повече и от мен. Кармен ви открадна часовника; тя искаше да ви вземе парите и особено пръстена на ръката ви, който бил чудодеен и непременно трябвало да го притежава. Избухна ожесточена кавга; аз я ударих. Тя пребледня и заплака. За пръв път я видях да плаче и това ме потресе ужасно. Молих я за прошка, но тя

беше сърдита през целия ден и когато тръгнах отново за Монтиля, не пожела да ме целуне. Беше ми мъчно, но след три дни тя отново ме потърси засмяна и весела като птичка. Забравихме всичко и се държахме като влюбени от вчера. На раздяла тя ми каза:

— В Кордова има панаир. Ще отида да погледам, пък и ще узная кои хора ще се върнат с пари и ще ти съобщя.

Пуснах я. Останал сам, аз се замислих над този празник и промяната на настроението на Кармен. „Трябва да си е отмъстила вече — помислих, — защото първа се завърна.“ Един селянин ми каза, че в Кордова има бой с бикове. Кръвта ми кипва и аз като луд хуквам и отивам на арената. Показаха ми Лукас, а на една скамейка до преградата съзрях Кармен. Видях я за миг и това беше достатъчно, за да се уверя в подозренията си. Когато излезе първият бик, Лукас, както и очаквах, реши да се покаже галантен кавалер. Той откъсна панделката[50] на бика и я поднесе на Кармен, която веднага се накичи с нея. Но бикът отмъсти за мен. Лукас бе прекатурен заедно с коня си и бикът връхлетя отгоре им. Подирих с очи Кармен, но тя не беше вече там. Не можех да се измъкна от мястото, където се намирах, и трябваше да дочакам края на коридата. После се отправих към къщата, която знаете, и проседях там кротко вечерта и част от нощта. Към два часа Кармен се върна и се поизненада, че ме вижда.

— Ела с мен — казах аз.

— Добре — отвърна тя, — да вървим.

Отидох да взема коня, поставих Кармен зад себе си и яздихме през цялата нощ, без да проговорим. Призори спряхме в една усамотена вента, близо до малка отшелническа килия. Там казах на Кармен!

— Слушай, ще забравя всичко. Няма да говоря за това, но ми обещай едно: че ще ме последваш в Америка и ще се държиш прилично там.

— Не — каза тя сърдито, — не искам да ходя в Америка. Тук ми е добре.

— Защото си по-близо до Лукас; но помни, ако той се излекува, няма да доживее до старини. Впрочем какво ме интересува той? Втръсна ми да убивам твоите любовници; сега ще убия теб.

Тя ме погледна втренчено е дивия си поглед и каза:

— Винаги съм знаела, че ще ме убиеш. Когато те видях за първи път, бях срещнала свещеник пред дома си. А тази нощ, на излизане от Кордова, не видя ли нещо? Един заек пресече пътя между краката на коня. Така е било писано.

— Карменсита — попитах аз, — не ме ли обичаш вече?

Тя нищо не отговори. Седеше с кръстосани крака за рогозката и с пръст рисуваше черти по земята.

— Да заживеем другояче, Кармен — казах аз с умолителен глас, — да се преселим другаде, където нищо да не ни разделя. Знаеш, че имаме закопани под един дъб, недалеч оттук, сто и двадесет унции… Пък и имаме пари у евреина Бен-Жозеф.

Тя се усмихна и каза:

— Първо аз, а след мене — ти. Зная, че така трябва да стане.

— Размисли — продължих аз, — изчерпаха ми се и сили, и смелост: решавай или аз ще реша.

Оставих я и отидох да се поразходя към отшелника. Заварих го да се моли. Изчаках да свърши; исках много да се помоля, но не можех. Когато стана, приближих се до него.

— Отче — казах аз, — ще се помолите ли за един човек, който се намира в голяма опасност!

— Аз се моля за всички скърбящи — каза той.

— Бихте ли отслужили служба за една душа, която може би скоро ще се яви пред своя Създател?

— Да — каза той, като ме гледаше втренчено. Изглежда, е имало нещо странно в изражението ми, защото опита да ме заприказва:

— Като че ли съм ви виждал някъде.

Положих един пиастър върху скамейката.

— Кога ще отслужите службата? — попитах аз.

— След половин час. Синът на тукашния ханджия ще дойде да ми помага. Кажете, млади човече, не ви ли тежи нещо на съвестта? Искате ли да чуете съвета на един християнин?

Бях готов да се разплача. Казах му, че ще се върна и побързах да си отида. Излегнах се на тревата, докато чух, че бият камбаните. Тогава се приближих, но останах извън параклиса. Когато службата свърши, аз се завърнах във вентата. Надявах се, че Кармен е избягала; можеше да вземе коня ми и да изчезне… но я заварих там. Не искаше да помислят, че се е уплашила от мен. В мое отсъствие беше разпрала

подгъва на роклята си, за да извади оловото. Сега стоеше пред масата и гледаше метала, който бе стопила и хвърлила в делва с вода. Беше тъй погълната в магиите си, че отначало не ме забеляза. Тя ту вземаше парче олово и го разглеждаше от всички страни с печален вид, ту напяваше една от онези магически песни, с които зоват Мария Падиля[51], метресата на дон Педро, която, казват, била *Бари Кралица* или великата царица на циганите.

— Кармен — казах и аз, — ще дойдете ли с мен?

Тя стана, захвърли гаванката и си метна мантилята на главата, сякаш се приготвяше за път. Докараха ми коня, тя седна зад седлото и ние потеглихме.

— И така, моя Кармен — казах аз, като повървяхме малко, — съгласна си да дойдеш с мен, нали?

— Ще те последвам в смъртта, но с теб не мога да живея.

Ние бяхме в един пуст проход; спрях коня.

— Тука ли? — попита тя.

С един скок беше на земята. Свали мантилята, хвърли я пред краката си и застана неподвижно, като ме гледаше втренчено, опряла юмрук на кръста.

— Виждам, че искаш да ме убиеш — каза тя, — така е писано, но няма да ме накараш да отстъпя.

— Много те моля — казах аз, — бъди разумна. Слушай, всичко ще забравя. При това знаеш добре, че ти ме погуби; заради теб станах крадец и убиец. Кармен, моя Кармен! Остави ме да те спася и да спася и себе си заедно с теб.

— Хосе — отговори тя, — ти искаш от мен невъзможното. Не те обичам повече; ти още ме обичаш и затова искаш да ме убиеш. Мога пак да те излъжа; но не искам да си правя труда. Всичко е свършено между нас. Като мой ром, ти имаш право да убиеш своята роми; но Кармен ще бъде винаги свободна. Кали е родена, кали ще умре.

— Значи, ти обичаш Лукас? — попитах аз.

— Да, обичах го, както и теб, за момент, може би по-малко от теб. Сега не обичам никого вече и се ненавиждам, че съм те обичала.

Паднах в краката й, хванах я за ръцете, облях ги със сълзи. Припомних й всички щастливи моменти, които сме преживели заедно. Предлагах й да си остана разбойник, ако това й харесва. Предложих й всичко, господине, всичко, само тя да ме обича още.

Тя ми каза:

— Да те обичам още — невъзможно! А да живея с теб — не искам.

Обзе ме ярост. Извадих ножа. Исках да я изплаша, така че да проси милост, но тази жена беше същински демон.

— За последен път — извиках аз, — ще останеш ли с мен?

— Не! Не! Не! — каза тя, като тропаше с крак.

Сне от ръката пръстена си, който й бях дал, и го захвърли в храстите.

Ударих я два пъти с ножа на Едноокия; бях го взел, когато моят се счупи. При втория удар тя падна, без да извика. Още виждам големите й черни очи, които ме гледаха в упор; после помътняха и се затвориха. Цял час стоях съсипан пред този труп. Кармен често казваше, че би желала да бъде погребана в някоя гора; изрових гроб с ножа си и я положих в него. Дълго търсих пръстена и накрая го намерих. Положих го заедно с едно кръстче в гроба до нея; може би не трябваше да правя това. После се качих на коня, препуснах към Кордова и се предадох на първия пост. Казах, че съм убил Кармен; но не исках да издам къде е гробът й. Отшелникът беше свят човек. Той се помоли за нея. Отслужи литургия за душата й… Бедното дете! Виновни са *калес*, че са я възпитали така.

---

[1] Тояги с железен наконечник у баските. — Б.пр. ↑

[2] Чиновник, който стои начело на полицията и общинската администрация. — Б.пр. ↑

[3] Носията в Навара и баските провинции. — Б.пр. ↑

[4] Гитанила — умалително от гитана, циганка. — Б.пр. ↑

[5] Да пъдят мухите… — В средновековна Испания се прилагало следното наказание за леки жени и заподозрени в магьосничество: обличали ги в палячовски дрехи и ги развеждали върху магаре из града, за посмешище на хората. Отпред вървял корехидорът, а отзад войници, които бичували наказаната. — Б.пр. ↑

[6] Pintar un javeque — боядисвам кораб. Бордът на старинните испански кораби е бил боядисван на червени и бели квадрати. — Б.пр. ↑

[7] Свети андреевски кръстове — хералдически знак на името на апостол Андрей, брат на свети Петър, във форма на буквата Х. Според

преданието апостол Андрей бил разпънат на такъв кръст. — Б.пр. ↑

[8] Да, господине. — Б.пр. ↑

[9] Градинка. — Б.пр. ↑

[10] Бабаит, самохвалко. — Б.пр. ↑

[11] Цялата испанска кавалерия е въоръжена с пики. — Б.пр. ↑

[12] Лонга, Франсиско (1783–1831); Мина, Франсиско (1784–1836) — прочути испански военачалници. — Б.пр. ↑

[13] Чапелангара, Йоаким де Пабло Антоан (? — 1830) — испански военачалник, републиканец. Емигрира през 1822 година след потушаването на революцията. През 1830 година се завръща в Испания и прави опит да вдигне въстание, но бива заловен и разстрелян. — Б.пр. ↑

[14] Черен — в периода на революцията от 1820 година така са наричали привържениците на кортесите (народния парламент). — Б.пр. ↑

[15] Алкала де лос Панадерос — селище на две мили от Севиля, където пекат чудни хлебчета. Казват, че своите качества те дължат на алкалийската вода. Всеки ден в Севиля докарват от тях големи количества. — Б.пр. ↑

[16] Здравей, другарю. — Б.пр. ↑

[17] Повечето севилски къщи имат вътрешен двор, ограден с колонади. Там хората прекарват лятно време. Дворът е покрит с платно, което поливат през деня, а нощем махат. Пътната врата е почти винаги отворена и проходът, който води към двора, zaguan, е преграден с изящно изработена желязна ограда. — Б.пр. ↑

[18] Manana sera otro dia — испанска пословица. — Б.пр. ↑

[19] Chuquel sos pirela, cocal terela — куче, което върви, кокал намира — циганска пословица. — Б.пр. ↑

[20] Захаросан жълтък. — Б.пр. ↑

[21] Вид халва. — Б.пр. ↑

[22] Крал дон Педро, когото наричаме Жестокия и когото Изабела Католическа (Изабела I Католическа (1451–1504) — кралица на Кастилия. Считана за най-великата владетелка на Испания. Под нейна власт след присъединяването на Гренада през 1492 година се осъществява окончателното обединяване на страната. Изабела I е финансирала експедицията на Христофор Колумб.) наричала не иначе, а Съдника, обичал да се разхожда привечер по севилските улици в

търсене на приключения, подобно на халиф Харун ал Рашид. Веднаж нощем той се спречкал в някаква глуха уличка с един мъж, който правел серенада. Двамата се сбили и кралят убил влюбения кавалер. При шума на сабите една баба си подала главата през прозореца и осветила тази сцена с малък светилник, *кандилехо*. А трябва да се каже, че крал Педро, иначе ловък и силен, имал странен недъг. Когато вървял, капачките на колената му пукали силно. По това пукане бабата го познала много лесно. На следния ден *вейнтикуатро* се явил при краля и докладвал: „Ваше величество! Тази нощ на улица еди-коя си е имало дуел. Един е убит.“ — „Открихте ли убиеца?“ — „Да, ваше величество!“ — „А защо той още не е наказан?“ — „Ваше величество! Очаквам заповедите ви.“ — „Постъпете според закона!“ А неотдавна кралят бил издал указ, който гласял, че всеки дуелист ще бъде обезглавен и неговата глава ще бъде изложена на мястото на дуела. Вейнтикуатро намерил остроумен изход. Той наредил да отчупят главата на една от кралските статуи и я поставил в ниша сред улицата, където било извършено убийството. Кралят и севилците останали доволни от това разрешение. Улицата била наречена по светилника на старицата, единствен свидетел на случилото се. Това е на родното предание. Сунига (Сунига, Диего Ортес (1610–1680) — испански историк, живял и работил в Севиля.) разказва това по друг начин (вж. „Севилски анали“, т. II, стр. 136). Както и да е било, в Севиля още има улица Кандилехо и на тази улица — каменен бюст, който се счита портрет на дон Педро. За съжаление бюстът е нов. Предишният извехтял много в XVII век и тогавашният градски съвет го заменил с този, който може да видим днес. — Б.а. ↑

[23] Ром — мъж; роми — жена. — Б.пр. ↑

[24] Кало; женски род — кали; множествено число — калес. Буквално означава черен — така се назовават помежду си циганите на своя език. — Б.пр. ↑

[25] Испанските драгуни са облечени в жълто. — Б.пр. ↑

[26] Египетският закон — в случая: циганският закон. Този израз се среща често в литературата на романтиците. — Б.пр. ↑

[27] Me dicas vriarda de jorpoy, bus ne sino braco — циганска пословица. — Б.пр. ↑

[28] Majari — светица, света Богородица. — Б.пр. ↑

[29] Бесилката, която е вдовица от последния обесен. — Б.пр. ↑

[30] Червената (земя). — Б.пр. ↑

[31] Драконови сълзи — игра на думи: на френски и испански език думите „драйон“ и „драгун“ са омоними. — Б.пр. ↑

[32] Flamenca de Roma — жаргонен термин, който означава циганка. Roma не значи тук Вечният град, а народът роми или „съпрузите“, както се наричат циганите. Първите цигани в Испания, изглежда, са дошли от Нидерландия, затова ги наричат „фламандци“. — Б.пр. ↑

[33] Луковичен корен, от който приготвят приятно питие. — Б.пр. ↑

[34] Обикновената храна на испанския войник. — Б.пр. ↑

[35] Ustilar a pastesas — крада с хитрост, без насилие. — Б.пр. ↑

[36] Вид доброволна милиция. — Б.пр. ↑

[37] Данкайре — прякор, който на испански език означава „играч с чужди пари“. — Б.пр. ↑

[38] Sarapia sat pesquital ne punzava. — Б.пр. ↑

[39] Ремендадо — означава „петнист“ (исп.). — Б.пр. ↑

[40] Свети Николай — епископ на Мира, преследван от император Диоклетиан; патрон на Русия и покровител на моряците. В Средните векове е бил най-популярният покровител измежду светиите. Той раздава подаръците на Коледа и Нова година. — Б.пр. ↑

[41] Тези глупаци ме вземат за порядъчна жена. — Б.пр. ↑

[42] Прозвището, което простолюдието дава на англичаните заради цвета на униформата им. — Б.пр. ↑

[43] Ролона — прякор, който означава „кифла“ (исп.). — Б.пр. ↑

[44] В каторгата или пък по дяволите. — Б.пр. ↑

[45] Мой любовник или по-точно моя прищявка. — Б.пр. ↑

[46] Navarro fino. — Б.пр. ↑

[47] Or esorjie de or narsichisle, sin chismar lachinguel — циганска пословица. — „Джуджето се зарече да плюе надалече“. — Б.пр. ↑

[48] Закатин — арабска дума, означава „малко място“. — Б.пр. ↑

[49] Len sos sonsi abela, pani o reblendani terela — циганска пословица. — Б.пр. ↑

[50] La divisa — панделка, чийто цвят указва от кое пасбище е бикът. Тя се прикрепва към кожата на животното посредством кукичка и проява на най-голяма галантност е да се изтръгне оттам и да се поднесе на някоя жена. — Б.пр. ↑

[51] Мария Падиля (1330–1361) — любовница на Ден Педро I, с която той се запознава през 1352 година. Мария Падиля е обвинена в това, че направила магия на краля дон Педро. Народното предание гласи, че тя била подарила на кралица Бланка Бурбонска (Бланка Бурбонска (1338–1361) — съпруга на Дон Педро I. Била изоставена от мъжа си. Участвува в заговора срещу него, но била заловена и заточена.) златен пояс, който се сторил жива змия на омагьосаните очи на краля. С това се обяснява отвращението, което той изпитвал към нещастната кралица. — Б.пр. ↑

IV

Испания е една от страните, в които и днес се срещат в голям брой тези пръснати по цяла Европа скитници, познати под названията bohemiens, git'anos, gypsies, Zigeuner и т.н. Повече от тях живеят или по-точно водят скитнически живот в южните и източните провинции, в Андалусия, в Естремадура, в кралство Мурсия; много от тях има и в Каталония. Каталонските цигани често отиват във Франция. Могат да се видят по всички наши южни панаири. Мъжете обикновено се занимават с търговия на коне, с ветеринарство, стрижене на мулета; занимават се още с поправка на котли и медни съдове, без да говорим за контрабандата и други незаконни професии. Жените гадаят, просят и продават всякакъв вид вредни и безвредни лекарства.

Физическите особености на циганите се забелязват по-лесно, отколкото се описват, и ако човек е видял само един от тях, то лесно ще различи представител на тази раса сред хиляди други хора. Физиономията и изражението са главните неща, които ги отличават от народите, обитаващи същата страна. Цветът на кожата им е много мургав, винаги по-тъмен от този на населението, сред което живеят. Оттук и названието *кале*, черните, с което те се назовават често[1]. Техните почти коси очи, добре очертани и много черни, са засенчени от дълги гъсти мигли. Техният поглед може да се сравни само с погледа на див звяр. В него се съчетават смелостта и страхливостта и в това отношение очите им разкриват доста вярно характера на нацията — хитрост, смелост, но и естествен страх от ударите като Панюрж[2]. Повечето от мъжете са добре сложени, стройни и ловки; не вярвам да съм срещал някога поне един тлъст циганин. В Германия циганките са често много хубави; сред испанските гитанас красотата е рядко нещо. Когато са млади, могат да минат за приятни неугледници; но щом станат майки, придобиват отблъскващ вид. Нечистоплътността на двата пола е невероятна и който не е виждал косите на някоя циганска матрона, трудно може да си ги въобрази дори и да си представи най-коравите, най-мазните и най-прашните кичури. В някои големи

градове на Андалусия има девойки, по-миловидни от другите, които се грижат за външността си. Те танцуват за пари и танците им приличат много на тези, които се забраняват на нашите публични балове по време на карнавала. Мистър Бороу[3], английски мисионер, автор на две много интересни съчинения върху испанските цигани, който пожелал да ги покръсти със средства на Библейското общество[4], твърди, че няма случай някоя циганка да е показала слабост към мъж от друга раса. Мисля, че той преувеличава много своите похвали относно тяхното целомъдрие. Първо, повечето от тях се намират в положението на онази некрасива жена, за която Овидий казва: Casta quam nemo rogavit[5]. Що се отнася до хубавите, те са като всички испанки: взискателни в избора на любовниците си. Трябва да им се понравиш, трябва да ги заслужиш. Мистър Бороу привежда като доказателство за тяхната добродетел един случай, който прави чест на неговите собствени добродетели и преди всичко на неговата наивност. Един негов безнравствен познат предлагал безуспешно, твърди той, няколко унции на една красива гитана. Андалусецът, на когото разказах този анекдот, отбеляза, че нашия, безнравствен човек би имал по-голям успех, ако покажел два-три пиастра, и че да предложи на една циганка няколко златни унции е толкова лошо средство за убеждение, както и да обещаваш един-два милиона на някоя хотелска прислужничка. Както и да е, без съмнение циганките проявяват необикновена преданост към своите мъже. Няма опасност или бедствие, през които да не преминат, за да им окажат помощ в случай на нужда. Едно от имената, с което се назовават циганите, *роме* или *съпрузи*, свидетелствува за уважението, което тяхната раса храни към брака. Изобщо може да се каже, че тяхната главна добродетел е патриотизмът, ако си позволим да наречем така онази вярност, която те съблюдават по отношение на съплеменниците си; ненарушимата тайна, с която са свързани в компрометиращите дела. Впрочем нещо подобно се наблюдава във всички тайни и нелегални общества.

Посетих преди няколко месеца един цигански катун, разположен във Вогезите. В шатрата на една бабичка, старейшина на племето, лежеше на смъртно легло чужд на семейството циганин. Този човек беше напуснал болницата, където се грижели добре за него, за да умре сред сънародниците си. Вече тринадесет седмици лежеше болен у хазяите си и към него се отнасяха с много по-голямо внимание,

отколкото към синовете и зетьовете, живеещи под същия покрив. Той имаше хубаво легло от слама и мъх и доста чисто бельо, докато останалите, на брой единадесет души, спяха върху дъски, дълги три стъпки. Ето тяхното гостоприемство. Същата бабичка, толкова човечна към госта си, ми казваше пред болния: „Singo, singo, homt'e hi mulo“ — Скоро, скоро трябва да умре. В края на краищата животът на тези хора е толкова жалък, че вестта за смъртта не ги плаши.

Забележителна черта на циганския характер е тяхното равнодушие към въпросите на религията; не че са волнодумци или скептици. Никога не са били безбожници. Затова те считат религията на страната, в която живеят, за своя, но я сменят, когато сменят и страната. Суеверието, което замества религиозното чувство у неразвитите народи, също им е чуждо. Та как би съществувало суеверие у хора, които живеят повечето за сметка на чуждото лековерие. Обаче забелязах, че испанските цигани изпитват особен страх от съприкосновение с труп. Рядко някой от тях би се съгласил за пари да отнесе покойник в гробището.

Казах, че болшинството циганки се занимават с гадаене. В това те са майсторки. Но продажбата на талисмани и любовни еликсири им служи за източник на най-големи печалби. Те притежават не само крак от жаба за укротяване на непостоянни сърца или магнитна руда на прах за възбуждане любов у безчувствените, но когато е нужно, прибягват до могъщи заклинания, които заставят дявола да им се притече на помощ. Една испанка ми разказа миналата година следната история: минавала един ден по улица Алкала, тъжна и замислена; седящата на тротоара циганка й извикала: „Хубавице, вашият любим ви е изменил. — Това било истина. — Искате ли да ви го възвърна?“ Понятно е с каква радост е било прието това предложение и какво доверие е успяла да внуши към себе си тази особа, която умеела да разгадае от пръв поглед най-съкровените тайни на сърцето. Но тъй като не трябвало да се проведат магическите заклинания сред най-многолюдната улица на Мадрид, била назначена среща за другия ден. „Нищо по-лесно от това да възвърна неверния в нозете ви — казала циганката. — Имате ли кърпичка, шарф или мантиля, която той ви е подарил?“ Дала й копринено шалче. „Сега зашийте с червен копринен конец един пиастър в ъгъла на шала. В другия ъгъл зашийте половин пиастър; тук — песета; там — монета от два реала. В средата трябва да

се зашие злато. Най-добре — дублон.“ Зашиват дублона и прочие. „А сега ми дайте шала и аз ще го отнеса в полунощ на Кампо-Сантоно[6]. Елате с мен, ако искате да видите една безупречна дяволия. Обещавам ви, че утре отново ще срещнете този, когото обичате.“ Циганката заминала сама за Кампо-Сантоно, защото дамата се страхувала много от дяволи и не пожелала да я съпроводи. Оставям на вас да се досетите дали бедната и изоставена влюбена е видяла отново шалчето и неверния си любим.

Въпреки бедността си и неопределимото отвращение, което внушават, циганите се радват на известно уважение сред хората от простолюдието и доста се гордеят с това. Те чувстват своето умствено превъзходство и искрено презират народа, който им оказва гостоприемство. Езичниците са толкова глупави — ми казваше една циганка от Вогезите, — че не е голяма заслуга това, да ги измамиш. Един ден някаква селянка ме повика от улицата и аз влязох при нея. Печката й димяла и тя ме помоли да поврачувам, за да оправя тягата. Най-напред поисках голям със сланина. После взех нещо да мърморя на *романи*: „Ти си глупава, глупава си се родила и така ще си умреш…“ Когато застанах на вратата, аз й казах на чист немски език: „Най-доброто средство да оправиш печката си е изобщо да не я палиш.“ И си плюх на петите.

Историята на циганите и до днес остава загадка. Знае се наистина, че техните първи малобройни орди са се появили в Източна Европа в началото на XV век; но не може да се каже откъде и защо са пристигнали и най-странното е, че никой не знае по какъв начин са се размножили за такова кратко време, и то в доста отдалечени една от друга страни. Самите цигани не са запазили предания за произхода си и ако повечето от тях посочват Египет за тяхно първоначално отечество, то е, защото са възприели легендата, разказвана за тях още от далечни времена.

Повечето ориенталисти, които са изучавали циганския език, предполагат, че те произхождат от Индия. Действително много корени и граматични форми на романи са подобни на тези в произлезлите от санскритски език наречия. Естествено, че по време на дългите си странствувания циганите са усвоили много чужди думи. Във всички диалекти на романи се срещат немалко гръцки думи. Например: cocal — кост, от κόκκαλον; petalli — подкова, от πέταλον; cafi — гвоздей, от

καρφί и т.н. Днес циганите имат толкова различни наречия, колкото отделни орди съществуват в племето им. Те говорят с по-голяма лекота езика на страната, в която живеят, отколкото собствения диалект, с който почти не си служат, освен, за да разговарят свободно в присъствие на чужди хора.

Ако сравним диалектите на немските и испанските цигани, останали без връзка в продължение на векове, ще намерим голям брой общи думи; но първоначалният език се е изменил, макар и в различни степени, поради съприкосновението с по-културни езици, с които тези скитници са били принудени да си служат. Немският и испанският език дотолкова са изменили основата на романи, че един циганин от Шварцвалд не би могъл да разговаря със своя андалуски събрат, макар че е достатъчно да разменят няколко фрази, за да се убедят, че и двамата говорят на наречие, произлязло от един и същ език. Няколко по-често употребявани думи са, струва ми се, общи за всички диалекти, например във всички речници, които съм успял да видя, pani означава вода, manro — хляб, mas — месо, lon — сол.

Имената на числата са навсякъде почти едни и същи. Мисля, че немският диалект е много по-твърд от испанския, защото е запазил много от първоначалните граматични форми, докато испанските цигани са усвоили формите на кастилското наречие. Обаче някои думи представляват изключение, което свидетелствува за древната общност на езика. Миналите времена в немския диалект се образуват посредством прибавянето на ium към повелителното наклонение, което винаги се явява основа на глагола. Глаголите в испанското романи се спрягат по подобие на кастилските глаголи от първо спрежение. От неопределеното наклонение jamar — „да ям“, обикновено се образува jame — „ядох“, от lilar — „да взема“, се образува lille — „взех“. Обаче някои стари цигани говорят по изключение: jayon, lillon. Не познавам други глаголи, които да са запазили тази старинна форма.

И без това съм започнал да излагам оскъдните си познания по езика романи, поне да приведа няколко думи от френския жаргон, които нашите крадци са заели от циганите. От *Парижките потайности*[7] порядъчното общество узна, че chourin означава нож. Това е чисто романи: chouri е една от тези думи, общи за всички диалекти. Г-н Видок[8] нарича коня gres — това е пак циганска дума: gras, gre, grast’e, gris. Прибавете още думата romanichel, която на

парижки жаргон означава циганин. Това е промененото rommani tchave — „цигански момчета“. Но една етимологична форма, с която много се гордея, е frimousse — лице, изражение; дума, която всички ученици употребяват или поне употребяваха по мое време. Забележете преди всичко, че Уден[9] е вписал през 1640 година в своя интересен речник думата firlimousse. А firla, fila означава на романи лице; mui има същото значение и напълно съответствува на латинското os. Някой циганин-пурист[10] веднага би схванал значението на съчетанието firllamui и аз смятам, че то е напълно в духа на езика им.

Мисля, че изложеното дотук е достатъчно, за да даде на читателя на *Кармен* благоприятна представа за моите изследвания върху езика романи. Ще завърша с пословицата, която идва на място: „En retudi panda nasti abela macha“ — В затворени уста муха не влиза.

---

[1] Забелязах, че немските цигани, въпреки че разбират отлично думата кале, не обичат да ги наричат така. Помежду си те се зоват *романечаве*. — Б.а. ↑

[2] Панюрж — един от главните герои на Франсоа Рабле (1494–1553) в книгата „Гаргантюа и Пантагрюел“. — Б.пр. ↑

[3] Бороу, Джордж (1803–1881) — английски изследовател и пътешественик, автор на книгите „Цигани“ (1841) и „Библията в Испания“ (1843). — Б.пр. ↑

[4] Библейско общество — основана през 1649 г. в Лондон организация, която превежда библията на различни езици и я разпространява. — Б.пр. ↑

[5] Девствена, защото никой не я поискал (лат.). — Б.пр. ↑

[6] Кампо-Санто (ит.). — Свещено поле. В Италия така наричат гробищата, предназначени за благородници и духовници. — Б.пр. ↑

[7] „Парижките потайности“ — популярен роман от френския писател Йожен Сю (1804–1857). — Б.пр. ↑

[8] Видок, Йожен-Франсоа (1775–1857) — авантюрист и крадец, по-късно става детектив и полицейски агент. Написва „Мемоари“ (1826) и „Истинските потайности на Париж“ (1844). — Б.пр. ↑

[9] Уден, Антоан (? — 1653) — лексикограф, преподавател по италиански език на Луи XIV. — Б.пр. ↑

[10] Пурист (лат. purus — чист) — привърженик на идеята за чистота на езика. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.